

BOLIDEN MINERAL AB

SOCIAL KONSEKVENSBESKRIVNING

FÖR UTÖKAD GRUVVERKSAMHET VID AITIKGRUVAN, LIIKAVAARA

SLUTRAPPORT

Umeå 2019-06-20

Uppdragsansvarig:
JOHANNA ÖHGREN

HIFAB AB
Brogatan 1
903 25
Umeå
010-476 60 00
Org. Nr. 556125-7881

Beställare:
Urban Andersson
Boliden Mineral AB
Finnforsvägen 4
936 81
Boliden

SAMMANFATTNING

Vid etablering av nya gruvor krävs det att mark tas i anspråk vilket inte sällan innebär att intressen ställs mot varandra. Gruvbolag och samhället i stort har å ena sidan intresse av att utvinna metaller. De flesta produkter i vårt moderna samhälle innehåller metaller och omställningen till ett mer hållbart samhälle, som är mindre fossilberoende och mer elektrifierat, kräver en större tillgång på metaller. En gruvetablering genererar också arbetstillfällen, ofta på platser som annars är glest befolkade. Fastighetsägare och enskilda personer kan å andra sidan drabbas negativt vid en gruvetablering om den plats som tas i anspråk utgör deras hem. Att lämna en omtyckt plats, att sälja sitt hus och flytta till en ny plats kan vara påfrestande. De motstående intressen som uppstår bör inte förbises utan behöver analyseras och hanteras. Denna studie avser belysa detta dilemma och redovisar gruvbolagens och metallernas betydelse för samhället men analyserar också påverkan på berörda fastighetsägare vid det planerade dagbrottet i Liikavaara utanför Gällivare.

Boliden Mineral AB har ansökt om tillstånd enligt miljöbalken för att öppna ett nytt dagbrott och starta brytning av en kopparfyndighet vid byn Liikavaara, cirka tre kilometer öster om Bolidens befintliga koppardagbrott Aitikgruvan. För att malmen ska vara möjlig att bryta behöver Boliden lösa in ett drygt tjugotal fastigheter i byarna Liikavaara och Laurajärvi. Även i grannbyn Sakajärvi behöver Boliden lösa in ett antal fastigheter eftersom den befintliga Aitikgruvan ska expandera. Sammanlagt berörs ett fyrtiotal fastighetsägare och cirka 100 personer. För att undersöka hur situationen och förvärvsprocessen påverkar fastighetsägarnas psykosociala välmående har Boliden låtit genomföra denna sociala konsekvensbeskrivning. I undersökningen har 24 fastighetsägare och 35 personer intervjuats. Fastighetsägarna har fått svara på ett antal frågor och påståenden om hur de upplever processen och om hur deras välmående har påverkats.

Resultatet visar att de intervjuade fastighetsägarna är påverkade av situationen och de flesta anser att deras välmående har påverkats negativt på något sätt under förvärvsprocessen. I princip alla beskriver att processen inneburit oro och ovisshet om framtiden vilket varit, och för vissa fortfarande är, mycket påfrestande. Samtidigt anger mer än hälften att de i nuläget är tillfreds med den situation de befinner sig i och ett par av de intervjuade är helt nöjda med hur förvärvsprocessen fungerat. De fastighetsägare som redan har flyttat från byarna eller som kommit längre i processen är generellt mer nöjda än de som inte kommit lika långt i förvärvsprocessen.

De flesta av fastighetsägarna har synpunkter på hur förvärvsprocessen fungerat och flera förbättringsförslag har framförts. Dessa handlar bland annat om att fastighetsägarna önskar att de fått tidigare och tydligare information samt bemötts med större lyhördhet för deras önskemål. Att Boliden skulle ha undersökt möjligheten att anlägga en ny by är ett återkommande förslag. Tydligt är att en välplanerad förvärvsprocess, tydlig kommunikation och transparent förhållningssätt kan underlätta för alla inblandade parter. Troligt är också att både gruvbolag och fastighetsägare vinner på att fastighetsägarna deltar mer aktivt i förvärvsprocessen och i att hitta ersättningsalternativ. Helst bör fastighetsägarna involveras så tidigt som möjligt då det ökar möjligheten att hitta tillfredställande lösningar och minskar den negativa påverkan som fastighetsägarna utsätts för vid en gruvetablering.

STORT TACK...

...till alla fastighetsägare som deltagit i denna undersökning, som öppnat upp era hem, delat med er av er själva och berättat om hur ni upplever er situation och hur ni mår. Ibland med en tår i ögat och gråten i halsen. För vissa har det gått enkelt men för andra har det varit en känslomässig ansträngning. Vi är tacksamma för ert bidrag.

INNEHÅLL

1	INLEDNING	3
1.1	SYFTE	3
1.2	LÄSANVISNING.....	3
2	BAKGRUND	4
2.1	METALLERNAS BETYDELSE FÖR SAMHÄLLET	4
2.2	GRUVFÖRETAGENS ROLL SOM SAMHÄLLSUTVECKLARE	5
2.3	PLATSENS BETYDELSE	7
2.4	PROJEKT LIKAVAARA.....	8
3	METOD.....	13
3.1	SOCIAL KONSEKVENSBESKRIVNING.....	13
3.2	GENOMFÖRANDE	13
3.3	AVGRÄNSNING.....	15
4	RESULTAT FRÅN INTERVJUUNDERSÖKNING	15
4.1	OM DELTAGANDE FASTIGHETSÄGARE	15
4.2	OM BOSTADEN OCH PLATSEN.....	17
4.3	OM KOMMUNIKATIONEN MED BOLIDEN	19
4.4	OM FÖRVÄRVSPROCESSEN	25
4.5	OM PÅVERKAN PÅ VÄLMÅENDE OCH SOCIALT SAMMANHANG.....	29
4.6	OM FASTIGHETSÄGARNAS INSTÄLLNING TILL GRUVDRIFT GENERELLT	36
4.7	FASTIGHETSÄGARNAS FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG	37
4.8	SAMMANFATTNING AV INTERVJURESULTAT	40
5	DISKUSSION	42
6	SLUTSATSER	45
7	REFERENSER.....	47

BILAGOR

BILAGA 1 – BOLIDENS MÅNADSBREV NOVEMBER 2018

BILAGA 2 – FRÅGEFORMULÄR SKB

1 INLEDNING

Boliden Mineral AB (nedan kallat Boliden/bolaget) har ansökt om tillstånd enligt miljöbalken för att öppna ett nytt dagbrott och starta brytning av en kopparfyndighet vid byn Liikavaara, cirka tre kilometer öster om Bolidens befintliga koppardagbrott, Aitikgruvan, och två mil utanför Gällivare. Fyndigheten är lokaliserad i berggrunden under byn Liikavaara där det finns ett tjugotal bostadsfastigheter, och om malmen ska vara möjlig att bryta behöver Boliden förvärva dessa fastigheter och de som bor här behöver flytta. Det planerade dagbrottet berör även fastigheter i byn Laurajärvi en dryg kilometer bort på grund av säkerhetszoner för bland annat stenkast och buller. Parallellt med detta planerar Boliden för en expansion av den befintliga Aitikgruvan vilket innebär att fastigheter i grannbyn Sakajärvi också är aktuella att förvärv. Detta gör att det sammanlagt är ett trettiootal permanentboende fastighetsägare i Liikavaara och Laurajärvi och drygt tio permanentboende fastighetsägare i Sakajärvi, totalt omkring 100 personer, som berörs av Bolidens nya dagbrott i Liikavaara och utökade verksamhet vid Aitik.

Boliden har haft en fortlöpande dialog med berörda fastighetsägare kring den planerade gruvverksamheten, påverkan på byarna och förvärv av fastigheter. Det har i samband med dessa dialoger blivit tydligt att situationen och processen orsakar funderingar och oro. Frågor som ”Måste jag flytta?” ”Vart ska jag ta vägen?” ”Har jag råd att köpa något nytt?” ”Hur kommer framtiden se ut?” väcks och ovisshet påverkar de berördas välmående. För att ytterligare beakta dessa funderingar och undersöka påverkan på fastighetsägarnas välmående har Boliden låtit genomföra denna sociala konsekvensbeskrivning. Rapporten avser mer djupgående undersöka de synpunkter och tankar som finns kring förvärvsprocessen samt belysa hur fastighetsägarnas välmående påverkats av att befinna sig i denna situation.

1.1 SYFTE

Syftet med denna studie är att undersöka och lyfta fram det psykosociala perspektivet vid etablering av Bolidens nya dagbrott i Liikavaara och den utökade verksamheten vid Aitikgruvan. Undersökningen avser belysa hur förvärvsprocessen, så som den fortskridit fram till idag, upplevs ha fungerat och påverkat de berörda fastighetsägarnas välmående. Ett viktigt syfte med studien är också att dra lärdom av denna förvärvsprocess för att i framtiden minimera eventuell negativ påverkan på människors välmående i framtida liknande processer.

Denna rapport avser också belysa det dilemma som kan uppstå vid gruvetableringar då enskilda människors önskan om att få bo kvar å ena sidan ställs mot gruvbolagens och samhällets behov av metaller och arbetstillfällen å andra sidan. Därför innehåller rapporten även en beskrivning av metallers och gruvbolags betydelse för samhället och samhällsutvecklingen.

1.2 LÄSANVISNING

Efter detta första inledande kapitel, Kapitel 1, ges en översikt av gruvbolags och metallers betydelse för samhället och dess utveckling i Kapitel 2. Kapitlet innehåller även en beskrivning av en plats betydelse samt information om Liikavaara-projektet. I Kapitel 3 ges en beskrivning av begreppet social konsekvensbeskrivning och den metod som använts för att genomföra denna undersökning. I Kapitel 4 redovisas resultatet från den genomförda undersökningen och i följande Kapitel 5 diskuteras och analyseras resultatet samt förbättringsförslag. Rapporten avslutas med undersökningens viktigaste slutsatser i Kapitel 6.

2 BAKGRUND

Vid etablering av nya gruvor krävs det att mark tas i anspråk vilket inte sällan innebär att motstående intressen ställs mot varandra. Gruvbolag och samhället i stort har å ena sidan intresse och behov av att utvinna metaller och skapa arbetstillfällen medan fastighetsägare och enskilda personer å andra sidan kan drabbas negativt. Detta är ett dilemma som behöver hanteras och som med enkelhet inte kan eller bör förbises. Fastighetsägarna som berörs i denna studie är inte ensamma om att behöva flytta från sina fastigheter på grund av gruvverksamhet. I både Kiruna och Malmberget/Gällivare pågår stora stadsomvandlingar där sammanlagt nästan 10 000 personer behöver flytta till följd av LKAB:s utökade järnmalmsbrytning. Troligt är också att fler fastighetsägare runtom i landet kan komma att påverkas i framtiden med tanke på att ett hållbart samhälle som är mindre fossilberoende och mer elektrifierat kräver större mängder metaller.

I detta bakgrundskapitel beskrivs metallernas betydelse för dagens och framtidens samhälle samt gruvföretagens roll som samhällsutvecklare. Platsens betydelse beskrivs också eftersom den är av avgörande betydelse vid en gruvetablering. Kapitlet avslutas med en sammanfattande beskrivning av det planerade dagbrottet i Liikavaara samt den förvärvsprocess som föregår etableringen. Kortfattat beskrivs även den planerade verksamhetsexpansionen vid Aitikgruvan.

2.1 METALLERNAS BETYDELSE FÖR SAMHÄLLET

Nästan alla funktioner i det moderna samhället är på ett eller annat sätt beroende av metaller. Metaller används i byggnader, infrastruktur, fordon och maskiner och inom praktiskt taget all mänsklig verksamhet, från jordbruk till avancerad rymdteknik. I vardagen omges vi ständigt av metaller som koppar, järn och aluminium i olika former och i mängder av olika produkter som telefoner, datorer, bilar etc. Eftersom metaller är grundämnen kan de återvinnas utan att förstöras, vilket gör dem till bra kretsloppsmaterial. Behovet av metaller ökar dock i takt med den samhällsutveckling som sker vilket gör att de metaller som finns idag, trots att de kan återvinnas, inte räcker till utan att nya metaller samtidigt utvinns.

I och med den pågående klimatförändringen står mänskligheten inför stora utmaningar då vårt samhälle behöver förändras i grunden om utsläppen av växthusgaser ska minska, eller till och med upphöra, för att minimera de negativa konsekvenser som en varmare medeltemperatur medför. Sveriges regering har antagit ett mål om att Sverige senast år 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp (Naturvårdsverket 2019). Regeringen har också en ambition om att Sverige ska bli världens första fossilfria välfärdsland. Detta innebär att en omställning, som förutsätter en ökad elektrifiering, behövs inom hela samhället eftersom flera av de lösningar som idag finns för att minska fossilanvändningen innebär en ökad elanvändning (Regeringen 2017). Med en ökad elektrifiering och elanvändning kommer också ett ökat behov av metaller, eftersom all elektronik innehåller metaller. Exempelvis solceller, vindkraftverk och batterier, teknologier som är viktiga för omställningen till ett mer hållbart samhälle. Om framställningen av el ersätts med exempelvis vindkraft från en normalstor vindkraftspark istället för kol från ett kolkraftverk, behövs mer än tio gånger mer koppar per kilowattimme. Solceller, som också producerar förnyelsebar el, innehåller bland annat metallerna silver, tellur och zink.

Även framtidens fordon kommer kräva mer metaller. Elbilar beskrivs ofta som viktiga för framtidens fordonsflotta och en eldriven bil innehåller betydligt mer metaller än dagens bränsle drivna bilar. Till bilbatterierna behövs metaller som litium och kobolt och en elbil kräver också fyra gånger mer koppar än en konventionell bil. Dessutom innehåller en elbil större mängder nickel jämfört med dagens bilar. Även zink och bly kommer det behövas mer av. För att kunna göra denna omställning av fordonsparken behövs således stora mängder metaller, och de behöver dessutom utvinnas i snabbare takt än vad de gör idag (Dagens Industri 2019, Dagens Arbete 2019).

Det är dock inte metallbehoven i Sverige eller Europa som främst behöver tillgodoses utan i andra delar av världen, som Asien och Afrika, där miljoner människor står i begrepp att resa sig ur fattigdom. Dessa människor kommer att stå för den största efterfrågan på metaller framöver då de får ekonomisk möjlighet att köpa produkter som exempelvis telefoner och bilar .

Länderna inom EU använder ungefär 25-30 procent av de metaller som produceras globalt, samtidigt sker endast omkring tre procent av produktionen inom EU. Sverige är en av Europas främsta gruvnationer och gruvbrytning har förekommit här sedan början av 1000-talet. En stor del av vårt lands välstånd bygger på de inkomster som malmbrytningen har genererat och Sverige har under långa perioder i historien varit en av världens främsta järnproducenter. Detta har präglat den svenska historien och bidragit till landets utveckling och tillväxt (SGU 2018). Idag står Sverige för 91 procent av all järnmalm, 39 procent av allt bly och 37 procent av allt zink som produceras inom EU. Sverige är också en av EU:s främsta producenter av koppar, guld och silver (SveMin 2019, Regeringskansliet 2013).

När det gäller koppar är Boliden en stor producent i Europa och 2018 utvanns 140 kiloton koppar (metall i koncentrat) i Bolidens gruvor. Bara i Aitikgruvan, som är Sveriges största koppargruva, producerades 99 kiloton koppar, 55 ton silver och 3 ton guld (i koncentrat) under samma år (Boliden Mineral AB 2019). Vidare kan nämnas att mineralvarornas andel av den svenska varuexporten år 2018 uppgick till 10,2 procent, och enligt uppskattningar bidrog gruvklustret¹ år 2013 med nästan 44 miljarder kr till Sveriges BNP, vilket motsvarar ca 1,3 procent av BNP (SCB 2019, Tillväxtanalys 2016).

En indikation på värdet av de metaller som produceras i Aitikgruvan ges av verksamhetens ekonomiska omsättning, som i princip motsvaras av det marknadsekonomiska värdet av de metallkoncentrat som verksamheten producerar. Aitiks omsättning år 2018 var 6 017 miljoner kr (Boliden Mineral AB 2019). Om omsättningen antas ligga kvar på 2018 års nivå de kommande fem år, kommer Aitikgruvan under denna period att producera metallkoncentrat till ett värde av cirka 30 085 miljoner kr.

Det ska beaktas att ett flertal viktiga metaller varken produceras i Sverige eller i Europa. Exempelvis är världsproduktionen av sällsynta jordartsmetaller koncentrerad till få länder och Kina uppskattas stå för cirka 95 procent av världsproduktionen. Detta är ett problem eftersom enskilda länders dominans på råvaru- och mineralområdet, tillsammans med restriktiva handelsåtgärder, kan leda till att tillgången på viktiga metaller försvåras i framtiden. EU har därför vidtagit en rad åtgärder i syfte att säkra tillgången på råvaror och att behålla metallproduktion i landet är ett viktigt mål i sig (Regeringskansliet 2013, SveMin 2019).

En annan aspekt är att det i Sverige ställs höga miljö- och arbetsmiljökrav på gruvverksamhet samt krav på att efterbehandla och återställa områden som påverkats efter avslutad gruvdrift. Därför är det på flera sätt bättre att malmbrytning sker här i Sverige i enlighet med högt ställda krav än i andra länder med sämre miljö- och säkerhetslagstiftning (SGU 2016, SveMin 2019).

2.2 GRUVFÖRETAGENS ROLL SOM SAMHÄLLSUTVECKLARE

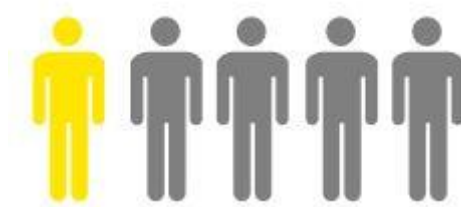
De flesta av Sveriges 16 idag aktiva gruvor är belägna i områden som troligtvis skulle varit glesbefolkade om inte gruvetableringen funnits. Tolv av gruvorna ligger i Norrbotten och Västerbotten och många glesbygder kan anses vara beroende av gruvorna för sin existens (SveMin 2019). Gällivare, där både Boliden och LKAB är verksamma, skulle troligtvis ha haft betydligt färre invånare med tanke på de arbetstillfällen bolagen skapar. På nationell nivå sysselsatte den svenska

---

¹ Med gruvklustret menas gruvbolagen och de industrier som förser gruvindustrin med teknik samt företag som använder mineral från gruvorna (Tillväxtanalys 2016).

gruv- och mineralnäringen år 2014 omkring 20 000 personer. Gruvbranschen är dessutom en av de branscher som genererar flest indirekta jobb i anslutning till basverksamheten. Indirekta arbetstillfällen är de arbetstillfällen som skapas hos entreprenörer och leverantörer inom exempelvis transport, underhåll, tillverkning och andra sektorer till följd av gruvnäringen (SveMin 2012, 2019). I Sveriges mineralstrategi går att läsa ”Gruvnäringen har en stor betydelse för landets tillväxt och ekonomi. Den skapar arbetstillfällen i det omgivande samhället, bidrar till stärkt attraktionskraft och skapar tillväxt i delar av landet som under en lång period har haft en nedåtgående befolkningsutveckling. Gruvnäringens expansion visar på den starka koppling som finns mellan stad och land.” (Regeringskansliet 2013).

Via gruvdriften skapas inte bara indirekta arbetstillfällen, utan även inducerade arbetstillfällen, som uppstår som en konsekvens av de behov av service och konsumtion som de som arbetar direkt eller indirekt för gruvbranschen har. Dessa återfinns till exempel inom handel, restaurang och hotell. En utredning av Bolidens bidrag till ekonomierna i Sverige, Finland, Norge och Irland, har visat att Boliden genererar totalt fyra ytterligare arbetstillfällen per Bolidenanställd, vilket innefattar 1,8 indirekta arbetstillfällen och 2,2 inducerade arbetstillfällen², se Figur 1 (Ernst & Young 2017).

Figur 1. Varje Bolidenanställd genererar ytterligare fyra arbetstillfällen (Ernst & Young 2017).

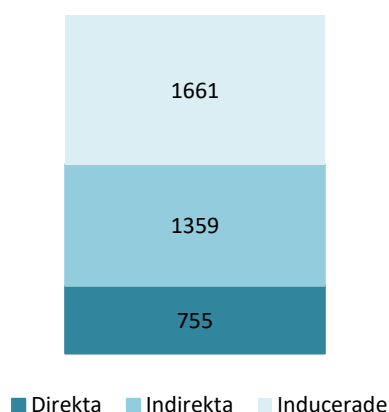
Boliden är den största privata arbetsgivaren i Gällivare kommun och 7,5 procent av det totala antalet anställda i kommunen arbetar för Boliden³ (Regionfakta 2019). Vid Aitikgruvan är 755 personer anställda⁴. Majoriteten av arbetskraften är lokal då uppgifter som erhållits från bolaget visar att 95 procent av de anställda är bosatta i Gällivare kommun (715 personer) och endast fem procent (40 personer) är bosatta i andra kommuner. Majoriteten av de anställda är dessutom bosatta i orten Gällivare. Ett flertal bor även i Malmberget, Koskullskulle och Hakkas (Hifab 2018).

Under 2018 genomförde Hifab en studie kring Bolidens bidrag till Gällivare kommun ur ett socioekonomiskt perspektiv (Hifab 2018). I studien undersöktes bland annat Aitikgruvans bidrag till indirekta och inducerade arbetstillfällen, skatteintäkter samt lokalt engagemang och sponsring. Rapporten gör gällande att de 755 direkt anställda vid Aitikgruvan genererar 1 359 indirekta arbetstillfällen och 1 661 inducerade arbetstillfällen. Boliden bidrar således med 3 020 arbetstillfällen utöver de 755 direkt anställda. Det totala antalet arbetstillfällen, inklusive direkta, indirekta och inducerade arbetstillfällen, som Boliden bidrar till i och med Aitikgruvan är därmed 3 775, se Figur 2. Även om inte alla dessa jobb återfinns inom kommunen är detta en synnerligen betydande siffra för Gällivare kommun med omkring 18 000 invånare.

² Dessa siffror är beräknade utifrån alla Bolidenanställda och tar inte hänsyn till i vilket land verksamheten bedrivs.

³ LKAB har ett större antal anställda men är helägt av svenska staten och räknas inte som en privat arbetsgivare.

⁴ Siffran gäller år 2017.

Figur 2. Arbetstillfällena som genereras vid Aitikgruvan (totalt 3 775).

Vidare visar studien att de skatteintäkter som Bolidens anställda bidrar med till Gällivare kommun är uppemot 108 miljoner kronor per år, vilket motsvarar 10,6 procent av kommunens skatteintäkter. Dessa siffror gäller endast de direkta arbetstillfällena, om de indirekta och inducerade skulle räknas med bedöms siffrorna bli 1,8–4 gånger högre.

Under 2017 anlidade Boliden 737 leverantörer av material och tjänster till Aitikgruvan. Det är således många företag som berörs av, eller har koppling till, Bolidens verksamhet vid Aitik. Majoriteten av leverantörerna som anlitas är svenska och ett flertal är lokala, det vill säga från Gällivare kommun eller närliggande kommuner, alternativt har en stadigvarande verksamhet lokalt/regionalt. Några exempel på entreprenörer som Boliden anlitar flitigt är Metso Sweden AB, YIT och BDX.

Utöver arbetstillfällena bidrar Boliden även till det lokala samhället genom stöd till, och samarbeten med, lokala aktiviteter, frivilligorganisationer och föreningar. I Gällivare kommun sponsrade Boliden lokala föreningar, projekt och aktiviteter med sammanlagt cirka 1,6 miljon kronor under 2017. Av dessa delades nästan en miljon kronor ut till sportklubbar och sportevenemang, och drygt 600 tkr till andra typer av lokala aktiviteter, föreningar och organisationer, som exempelvis näringslivsbolaget Expandum, Svenska Jägarförbundet och fiskevårdsområden. Sammanlagt har cirka 60-70 olika sportklubbar och sportevenemang och lika många andra lokala föreningar, aktiviteter och organisationer i Gällivare blivit sponsrade av Boliden under åren 2007-2017. Boliden sponsrar således många olika typer av aktiviteter, föreningar och projekt och bidrar på så sätt till ett brett utbud av fritidsaktiviteter och utveckling av samhället vilket gör regionen mer attraktiv att bo i (Hifab 2018).

2.3 PLATSENS BETYDELSE

Platsen är av avgörande betydelse när en ny gruva planeras. Gruvan är beroende av den specifika platsen där mineralfyndigheten finns och kan inte förläggas någon annanstans för att ta hänsyn till exempelvis byar och närboende. Samtidigt kan människor som bor eller verkar på platsen ha starka emotionella band till just denna plats. Det uppstår därför inte sällan intressekonflikter när nya gruvor diskuteras. Den plats som tas i anspråk för en gruvverksamhet förändras också permanent; det ligger i gruvverksamhetens natur att platsen förändras i takt med att malmen bryts.

En plats har många olika dimensioner, till exempel materiella (träd, hus och mineraler), sociala (nätverk och mötesplatser), ekonomiska (företag, kapital), politiska (politiska församlingar, maktrelationer) och andliga (heliga och besjälade föremål/ställen). En plats är förknippad med minnen, drömmar, föreställningar och idéer om hur den ska utvecklas och användas. En plats består även av de människor som vistas där, av deras sociala relationer, aktiviteter och upplevelser.

En plats är alltid unik eftersom det bara är på den specifika platsen som just den kombinationen av materiella, sociala och kulturella särdrag finns. Begreppet ”plats”, i detta sammanhang, innebär således något mer än bara en geografisk punkt på en karta (Gren & Hallin 2003, Beland Lindahl et al., 2016).

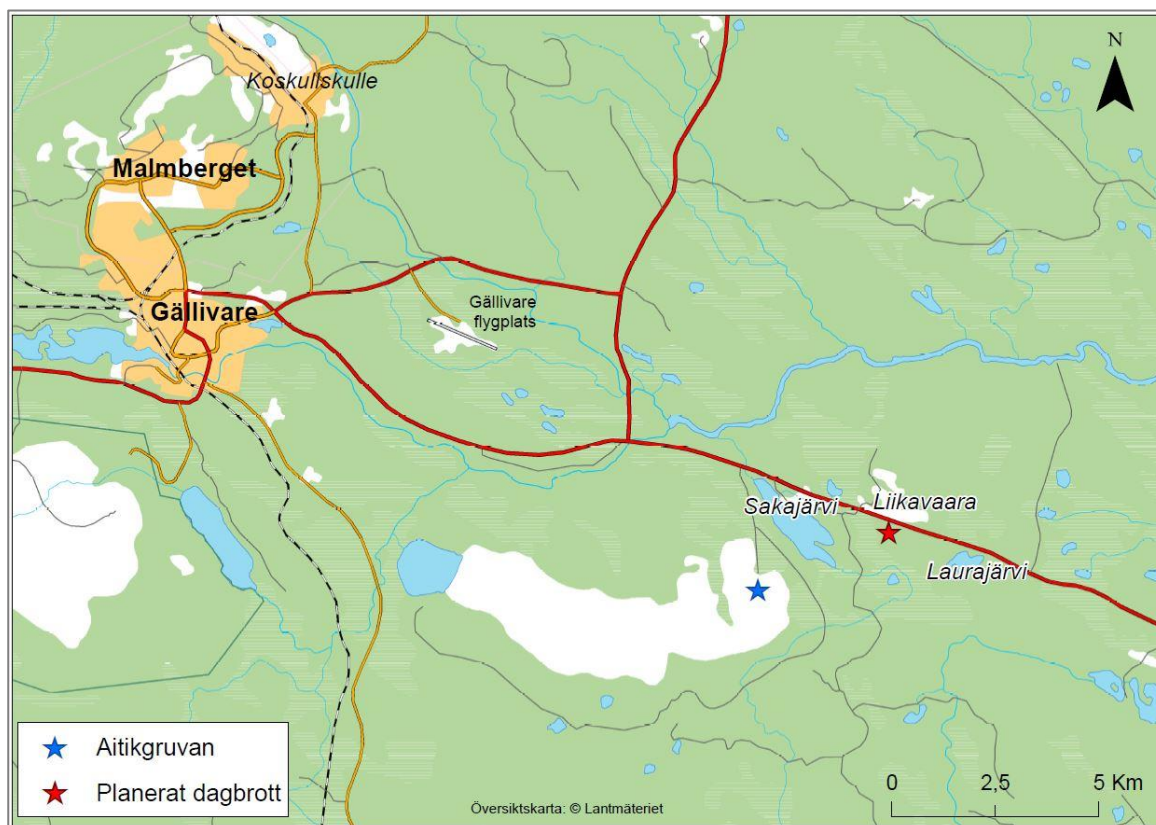
Olika människor uppfattar ofta samma plats på olika sätt och det kan vara högst personliga händelser som gör att en plats upplevs speciell (Gren & Hallin 2003). En människas uppfattning om platsen kan bidra till en stark identifikation med omgivningen och ge en lokal förankring (Beland Lindahl et al., 2016). En plats är dock inte statisk utan förändras kontinuerligt då till exempel byggnader, växtlighet eller utformning förändras efterhand samtidigt som platsens betydelse förändras över tid. De flesta platser utvecklas genom relationer, nätverk och utbyte med andra platser (Gren & Hallin 2003).

När en plats förändras kan det påverka hur människor identifierar sig med platsen och skapa känslor av rotlöshet, främlingskap och vilshenhet (Beland Lindahl et al., 2016). Att till exempel bli av med sitt hem eller ”ens plats” kan bidra till en identitetskris (Gren & Hallin 2003). En plats är något vi kan återkomma till genom att besöka den, betrakta den på foto eller film, läsa om den, prata om den eller minnas den. Först när dessa handlingar slutar, slutar platsen att existera (Gren & Hallin 2003).

I denna undersökning har intervjuer gjorts med personer som alla har en koppling till den fysiska plats som behöver tas i anspråk för Bolidens utökade gruvverksamhet. För de flesta utgör platsen deras nuvarande hem.

2.4 PROJEKT LIKAVAARA

Redan år 1930 upptäckte Boliden malmfyndigheter vid byn Liikavaara cirka två mil utanför Gällivare i Norrbottens län, se Figur 3.

Figur 3. Översiktskarta över Gällivare med Aitikgruvan och planerade Liikavaara-gruvan markerade.

Genom undersökningar i området lokaliserades två malmkroppar med kopparkis, Liikavaara västra och Liikavaara östra. År 1968 startade Boliden Aitikgruvan där malmen i Liikavaara västra utvinns och gruvan är idag Europas största koppardagbrott. Malmen i Liikavaara östra har däremot legat orörd fram tills nu.

Fyndigheten vid Liikavaara östra ligger cirka 3,5 km nordost om Aitikgruvan och utgörs av en kopparfyndighet lik den i Aitik. Boliden har en så kallad bearbetningskoncession (rätt att bryta fyndigheten) som täcker de centrala delarna av malmen (Liikavaara K1) och som gäller till år 2025. Ytterligare undersökningar i området har visat att större mineraltillgångar finns varför Boliden i mars 2018 ansökte om ytterligare en bearbetningskoncession (Liikavaara K2) för ett område i direkt anslutning till det nuvarande koncessionsområdet. I september 2018 lämnade Boliden även in en ansökan om miljötillstånd enligt miljöbalken för att få starta brytning av malmen i Liikavaara (avser både K1 och K2). Eftersom den planerade verksamheten ryms inom Bolidens befintliga tillstånd för Aitik handlar det om ett ändringstillstånd.

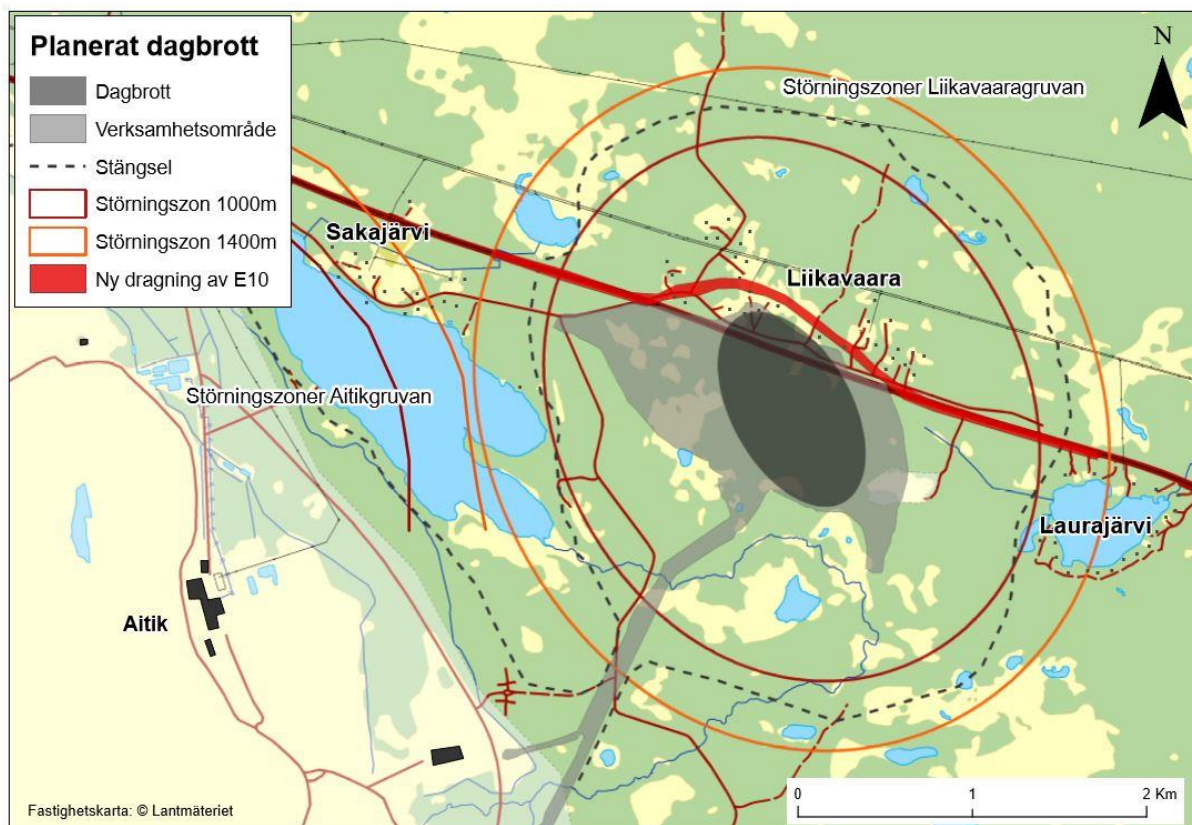
Den planerade verksamheten kommer bestå av brytning av malm och gråberg i dagbrott under åtta år. Den årliga malmbrytningen planeras bli 1 till 15 miljoner ton och dagbrottet planeras att vara i drift under en period då de planerade metallhalterna i Aitikdagbrottet är låga. Genom en parallell produktion under den tiden kan nedgången reduceras och medelhalten för bruten malm höjas. Utöver själva dagbrottet planeras ett mindre industriområde samt ett upplag för miljögråberg att anläggas väster om dagbrottet och runt området planeras diken för uppsamling och avledning av vatten. Den brutna malmen kommer att transporteras till Aitik. Planen är att påbörja byggande av infrastruktur och industriområde samt schakta för dagbrott under år 2020 och starta malmbrytning år 2023 (Boliden 2018f).

Parallellt med planeringen och förberedelserna för det nya dagbrottet expanderar Boliden verksamheten vid den nuvarande Aitikgruvan. Detta innebär bland annat att gruvans verksamhetsområde expanderar vilket gör att säkerhetszonerna för området flyttas österut, mot byn Sakajärvi.

2.4.1 Berörda fastigheter och fastighetsförvärv

Bygden kring det planerade dagbrottet utgörs av byarna Liikavaara, Laurajärvi och Sakajärvi, se Figur 4. Liikavaara är störst av de tre byarna med drygt 20 permanentbebodda hus och ett antal fritidsfastigheter. I Laurajärvi finns sju permanentbebodda hus och cirka 20 fritidsfastigheter och Sakajärvi består av cirka 14 permanentbebodda hus, baserat på siffror från år 2017 (Boliden 2018h). Samtliga fastigheter i Liikavaara är belägna närmre än en kilometer från det planerade dagbrottet och berörs direkt av den nya gruvans verksamhetsområde samt av den planerade nya sträckningen av väg E10. Fastigheterna i Laurajärvi, cirka 1,5 km öster om Liikavaara, berörs inte direkt av den planerade gruvans verksamhetsområde men ungefär hälften av byns fastigheter ligger inom störningszon/riskområde för stenkast, buller, vibrationer, luftstöt vågor m.m. (cirka 1400 meter).

I Sakajärvi, cirka 1,5 kilometer väster om Liikavaara, ligger bostadsfastigheterna inte inom påverkansområdet från det planerade dagbrottet i Liikavaara, däremot hamnar de flesta av dessa fastigheter inom störningszonen för Aitikgruvan efter den planerade utbyggnaden.

Figur 4. Karta över planerat dagbrott i Liikavaara, inklusive störningszoner för planerad verksamhet vid både Liikavaara och Aitikgruvan.

Boliden har gjort en bedömning av vad som innebär ett rimligt avstånd från deras gruvverksamhet för att kunna upprätthålla en godtagbar boendemiljö. Utifrån denna bedömning erbjuder Boliden att köpa alla fastigheter där en godtagbar boendemiljö inte bedöms kunna upprätthållas på grund av att exempelvis miljö kvalitetsnormer för vibrationer och luftstöt vågor riskerar att överstigas. Detta gör att Boliden till följd av det planerade dagbrottet erbjuder förvärf av alla fastigheter i byn Liikavaara. Likaså erbjuder Boliden förvärf av alla fastigheter i Laurajärvi, även de som ligger utanför störningszonen. Boliden arbetar samtidigt för att de som vill bo kvar i Laurajärvi ska kunna göra det.

I byn Sakajärvi erbjuds fastighetsägarna förvärf till följd av expansionen av den befintliga verksamheten i Aitikgruvan. Dessa fastighetsägare är inte berörda av störningszonerna från det nya dagbrottet i Liikavaara. I Sakajärvi undersöker Boliden möjligheterna för fastighetsägare utanför störningszonen att kunna bo kvar, vilket bland annat beror på hur detaljplanen utformas (Boliden 2018a).

Enligt Bolidens avvecklingsplan är målsättningen att samtliga fastighetsägare i Liikavaara ska ha skrivit avtal med Boliden om fastighetsförvärf under början av 2020 och under år 2021 anser Boliden att byn behöver vara utflyttad. Likaså för Laurajärvi är målsättning att ha skrivit avtal med fastighetsägare, inom 1400 meter från dagbrottet, under 2020 och att byn ska vara utflyttad under 2021. När det gäller Sakajärvi så var Bolidens ursprungliga målsättning att ha skrivit avtal med samtliga under 2018 och att byn skulle vara utflyttad under 2019, se Figur 5. Dock är avtal inte skrivet med alla än (april 2019) och för Boliden är det i nuläget mest prioriterat att ingen bor inom störningszonen år 2020 (Boliden 2018d).

Figur 5. Bolidens tidplan för fastighetsförvärv (Boliden 2018d).

Förhandlingar med fastighetsägare om köp av erforderliga fastigheter och markområden i byarna inleddes under 2017. Dock har Boliden köpt fastigheter som varit till salu i byarna sedan flera år tillbaka och sedan 1991 har Gällivare kommun angett i översiktsplanen att ingen ytterligare bebyggelse ska tillkomma i Liikavaara, Laurajärvi eller Sakajärvi på grund av sannolik gruvbrytning i framtiden (Gällivare kommun, 2019).

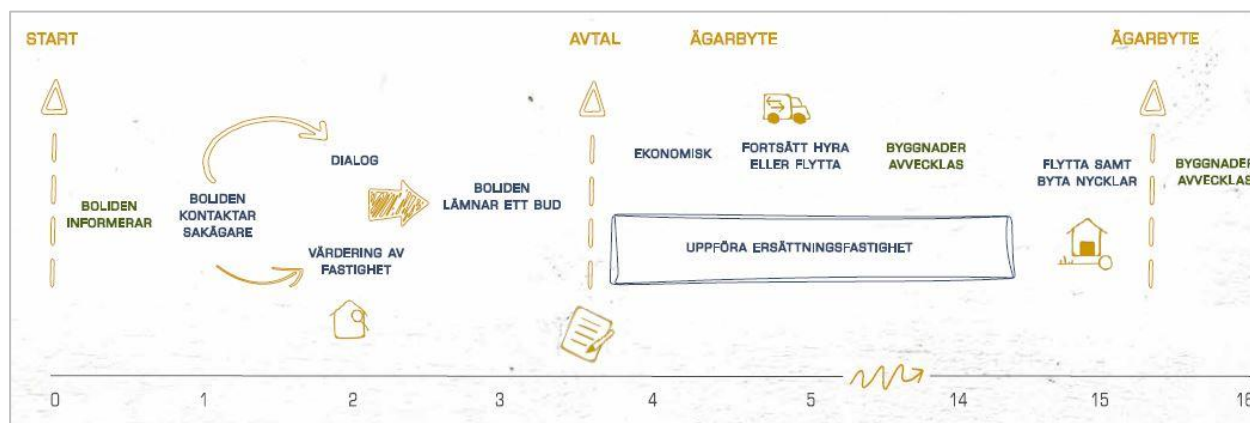
Vid ett förvärv av bostadsfastighet erbjuder Boliden två alternativ till fastighetsägaren, antingen en ersättningsbostad med samma eller likvärdig funktion, eller ekonomisk ersättning där fastighetsägaren får en summa pengar. För fritidsfastigheter gäller främst det senare alternativet, även om Boliden försöker tillmötesgå allas önskemål. När det gäller ersättningsbostad kan fastighetsägarna välja ett befintligt eller ett nybyggt hus med tomt och Boliden har avtal med ett antal husleverantörer för detta. Vilken typ av hus och tomt som erbjuds utformas individuellt med utgångspunkt i fastighetsägarens nuvarande fastighets funktion och värde (Boliden 2018g).

Vid ekonomisk ersättning erbjuder Boliden en summa som baseras på det bästa av två värderingar. Först görs en värdering av Värderingsinstitutet, där fastighetens marknadsvärde räknas fram. Utöver den summan görs ett tillägg på 25 procent. Detta motsvarar nivån för ersättning vid expropriation enligt Expropriationslagen kap 4:1 (Boliden 2018e, SFS 1972:719). Det motsvarar även den nivå LKAB använder vid fastighetsförvärv i Malmberget (LKAB, 2019). Vidare gör Boliden en ytterligare värdering med hjälp av Bolidens "Funktionsmodell". Enligt denna modell utgår Boliden från Värderingsinstitutets summa men värderar sedan även de specifika funktioner som varje fastighet har, till exempel uthus och förråd, vilket innebär att summan eventuellt ökar. Boliden erbjuder sedan ersättning utifrån den högsta värderingen. Funktionsmodellen började Boliden använda under 2018 och de som värderat och sålt sina fastigheter innan dess, men efter 20 mars 2017, har möjlighet att få retroaktiv ersättning om värdering enligt funktionsmodellen visar sig ge en högre summa (Boliden 2018c, 2018e).

Vid beräkning av marknadsvärdet, det sannolika priset vid en försäljning på en öppen marknad, används ortsprismetoden. Det innebär att fastigheten jämförs med genomförda försäljningar av likvärdiga fastigheter på den aktuella orten. I och med att Bolidens gruvverksamhet bedöms ha påverkat prisbildningen i byarna görs ortsprisjämförelsen istället med statistik för försäljningar i bostadsområden nära centrala Gällivare (Koskullskulle och Mellanområdet). Detta ger mest troligt en högre nivå på ersättningen än om fastigheten sålts på en öppen marknad. Den tomt som värderas är den yta som är taxerad som "småhusmark". Finns ingen sådan angiven gäller uppmätt yta, dock maximalt 3000 kvm (Boliden 2018b, 2018e).

Fastighetsägarna får flytthjälp av Boliden och kan välja mellan att få en ekonomisk kompensation om 30 000 kr och sköta flytten själv eller anlita en flyttfirma via Boliden. Det är även möjligt att välja bort flyttstödet till förmån för annat, som exempelvis tillval i ersättningsbostaden.

Fastighetsaffären mellan Boliden och fastighetsägarna är tänkt att gå till enligt den process som illustreras i Figur 6.

Figur 6. Processen för Bolidens fastighetsaffär med fastighetsägare. X-axeln visar antal månader.

2.4.2 Expropriation

Ett gruvbolag kan inte tvinga någon att flytta från sin fastighet eftersom en fastighetsägare har rätt till sin fastighet genom egendomsskyddet, som har sin grund i internationell rätt. Dock kan undantag från egendomsskyddet göras och tvångsinlösen av någons fastighet kan enligt lag bli tillåtet om ändamålet för inlösen anses vara av angeläget allmänt intresse (Regeringsförordningen 2 kap 15 §). Vad som anses vara ett angeläget allmänt intresse avgörs från fall till fall men enligt Expropriationslagen och Minerallagen betraktas mineralutvinning som ett sådant angeläget allmänt intresse (Expropriationslag 2 kap 4 §, Minerallagen). Detta innebär således att fastighetsägare under vissa förutsättningar tvångsvist kan fråntas sin fastighet till förmån för gruvbolagets verksamhet.

Boliden har för avsikt att komma överens med samtliga fastighetsägare i de tre byarna på frivillig väg och inte låta det gå till expropriation. Både fastighetsägare och gruvbolag kan ha intresse av att inte låta det bli fråga om expropriation eftersom erfarenhet visar att det dels kan leda till att fastighetsägaren får en sämre ekonomisk ersättning än om en frivillig överenskommelse träffas, dels kan ta lång tid (Johansson, 2015).

Den ersättning som utgår till fastighetsägaren vid expropriation motsvaras av fastighetens marknadsvärde plus 25 procent i intrångsersättning (ExpL 4 kap 1 § vilket blir en lägre ersättning än vad Boliden erbjuder fastighetsägarna. Enligt förarbetena till expropriationslagen framkommer att grundprincipen för ersättningsreglerna är att fastighetsägarens förmögenhetsställning efter expropriationen ska vara densamma som om expropriationen inte hade ägt rum. Vidare framgår att ersättning vid expropriation inte ska betalas för affektionsvärden, så som känslomässiga värden, eftersom det som ska ersättas måste gå att uppskatta i pengar (Johansson, 2015).

3 METOD

3.1 SOCIAL KONSEKVENSBESKRIVNING

Social konsekvensbeskrivning eller -bedömning (SKB) är en metod för att integrera, bedöma och hantera sociala aspekter vid planering och utformning av planer och projekt, i detta fall vid utveckling av gruvverksamhet. En SKB genomförs i syfte att lyfta fram och öka förståelsen för påverkan på sociala- och psykosociala aspekter vid ett projekt. Liksom en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) beskriver påverkan på hälsa och miljön, beskriver en social konsekvensbeskrivning påverkan på människor ur ett socialt perspektiv. Den har sin utgångspunkt i människors upplevelser av en situation. En SKB krävs inte enligt lag, så som en MKB krävs vid projekt som anses ha en betydande miljöpåverkan, och hittills genomförs de i begränsad utsträckning i Sverige. Behovet av SKB lyfts dock fram allt mer och integreras i allt fler typer av projekt, särskilt då det handlar om stadsutvecklingsprojekt.

Metoden för att genomföra en social konsekvensbedömning kan variera och anpassas efter situation och projekt. En SKB kan vara både en arbetsprocess och ett dokument. Arbetsprocessens syfte är att påverka projektet så att negativa sociala konsekvenser begränsas och positiva förstärks och kan exempelvis bestå av workshops, områdesvandringar, intervjuer, fokusgrupper och analys av statistik gällande ett områdes socioekonomiska förhållanden. Dokumentet beskriver sedan hur arbetsprocessen har gått till och vilka sociala konsekvenser det aktuella projektet får. Det kan även ge förslag på åtgärder för att mildra negativa konsekvenser.

Vidare syftar arbetet till att ge verksamhetsutövaren och allmänheten förståelse för de konsekvenser som ett projekt medför. I detta fall genomförs den sociala konsekvensbedömningen relativt långt in i projektet och blir därför till stor del en beskrivning av konsekvenserna för de människor som berörs av gruvverksamheten och ett lärande exempel inför framtiden.

3.2 GENOMFÖRANDE

I detta projekt har en kvalitativ intervjuundersökning genomförts. Val av metod baseras på att det är människors upplevelser och välmående som undersöks. Vid en intervju kan respondenten få möjlighet att berätta och utveckla sina svar så mycket hen vill och tillfällen att ställa följdfrågor finns, vilket bedöms lämpligt. Intervjuerna har genomförts under januari och februari 2019 hemma hos de intervjuade, på Bolidens besökscentrum vid Aitikgruvan eller via telefon.

3.2.1 Urval och bortfall

Urvalet för intervjuundersökningen har fastställts av Boliden och utgörs av de som är, eller tills nyligen varit, fastighetsägare och permanentboende i byarna Liikavaara, Laurajärvi och Sakajärvi. Med ”tills nyligen” avses de som flyttat från byarna under 2017 och framåt.

Det ska beaktas att fastighetsägare i byn Sakajärvi inte berörs av det planerade dagbrottet i Liikavaara på ett sådant sätt att de behöver flytta eftersom dessa fastigheter ligger utanför det planerade dagbrottets störningszon. Bolidens förvärv av fastigheterna i Sakajärvi beror istället på Aitikgruvans expansion då verksamheten utvidgas närmre Sakajärvi, se Avsnitt 2.4.1. Anledningen till att fastighetsägarna i Sakajärvi ändå ingår i urvalet är att det, precis som i Liikavaara och Laurajärvi, är Bolidens verksamhet som är orsaken till att fastighetsägarna behöver flytta. Dessutom är fastighetsförvärvsprocessen densamma för alla tre byar. Konsekvenserna för fastighetsägarna när det gäller påverkan på livssituation och välmående kan således tänkas vara lika, även om orsaken till fastighetsförvärv och flytt är olika.

Detta innebär att urvalet sammanlagt utgörs av 41 fastighetsägare, vilka Hifab erhöll en lista över från Boliden vid projektets start. Målet var att intervjua så många som möjligt av dessa fastighetsägare samt att få en spridning bland de intervjuade vad gäller ålder och by, för att få en så

representativ bild av situationen som möjligt. Intresset bland fastighetsägarna för att delta har varierat. Det har varit något större bland fastighetsägarna i Sakajärvi än bland övriga fastighetsägare, då 11 av 14 tillfrågade i Sakajärvi valt att delta. Samma siffra för Liikavaara och Laurajärvi är 9 av 21 respektive 4 av 8.

Nio fastighetsägare har meddelat att de inte vill delta i undersökningen. Orsakerna som angetts till att inte vilja delta har varit olika. Två av de tillfrågade har framfört att de är nöjda med kontakten med Boliden och med ersättningen men att de inte vill eller har tid att vara med i undersökningen. En har angett att hen har hittat en lösning och hellre vill blicka framåt. Ytterligare två har angett att de inte har tid och fyra har avböjt utan att ange orsak. Vidare har tio fastighetsägare inte gått att få tag på, av dessa bor sju i Liikavaara, en i Laurajärvi och två i Sakajärvi. Dessa har fått flera påringningar och även kontaktats via sms och mejl (i de fall det varit möjligt) men har ändå inte gått att nå. Totalt är det således 19 fastighetsägare som av olika anledningar inte deltagit i undersökningen.

Två personer har tillkommit i undersökningen trots att de inte fanns med i det ursprungliga urvalet, eftersom den ena hyr, och inte äger, sin bostad och den andre är ägare till en fritidsfastighet och därmed inte permanentboende. Deras deltagande anses dock värdefullt för studien och de har därför inkluderats trots att de inte ingick i det ursprungliga urvalet. Detta resulterar i att intervjuundersökningen totalt består av resultat från intervjuer med 24 fastighetsägare/hushåll, vilket utgör 56 procent av urvalet. Mer information om deltagande fastighetsägare återfinns i Avsnitt 4.1.

3.2.2 Upplägg

Information om intervjuundersökningen fick fastighetsägarna, i ett första skede, via Bolidens informationsbrev som publicerades på Bolidens hemsida i november 2018, se Bilaga 1. Därefter har alla fastighetsägare, förutom fem som hörde av sig självmant, kontaktats personligen av Hifab. Deltagarna fick välja om intervjuerna skulle hållas hemma hos dem, på Bolidens besökscentrum eller via telefon. Detta resulterade i att 13 intervjuer hölls hemma hos de intervjuade, fem stycken på Bolidens besökscentrum och sex stycken via telefon. Antalet deltagare per intervju har varierat, från hela familjer på fyra personer till en person per hushåll. Totalt har 35 vuxna och fyra barn deltagit. För en representativ återgivning presenteras endast ett svar per hushåll och varje hushåll utgör därmed en respondent.

Från Hifabs sida har det varit två personer som intervjuat vid samtliga tillfällen, där den ena ställt frågor och fört samtalet framåt och den andra fört anteckningar. Det är samma personer som intervjuat vid alla tillfällen, vilket bidragit till att intervjuerna kunnat genomföras så likvärdiga som möjligt. Intervjuerna har varit semistrukturerade och utgått från en mall, se Bilaga 2. Frågorna som ställts har varit öppna och respondenterna har fått möjlighet att beskriva sina upplevelser. Det har även funnits tillfällen att ställa följdfrågor. Som komplement till de öppna frågorna har de intervjuade fått ta ställning till ett antal påståenden genom att ange i vilken grad de instämmer med hjälp av en femgradig skala från *1 - instämmer inte alls* till *5 - instämmer helt*, alternativt *vet ej*. Detta för att möjliggöra en jämförelse av respondenternas svar och en mer tydlig sammanställning.

Tidsåtgången per intervju har varierat mellan 30 minuter och två timmar beroende på hur mycket intervjupersonerna velat berätta, vanligast har dock varit cirka en timme. Efter intervjun har svaren renskrivits och skickats till de intervjuade för granskning då möjlighet funnits att göra rättelser och tillägg innan alla svar sammanställts i denna rapport.

3.3 AVGRÄNSNING

3.3.1 Fritids- och skogsfastigheter

Ägare till fritids- och skogsfastigheter i byarna ingår inte i urvalet. Detta eftersom de inte bedöms bli påverkade i lika hög grad som permanentboende, som behöver lämna sina hem där de bor och lever sitt vardagliga liv. Med detta dock inte sagt att dessa fastighetsägare inte berörs eller påverkas. Några av de intervjuade äger både bostads- och skogsfastigheter i området.

3.3.2 Rennäring

Det aktuella området kring Liikavaara används som renskötselområde av Gällivare skogssameby. Området används året runt men är speciellt viktigt som vinterland, kalvningsland och vid passage mellan markerna norr och söder om Aitik samt mellan vinterlandet norr om väg E10 och åretruntlandet söder om väg E10. En särskild rennäringstudie har genomförts på uppdrag av Boliden och i samverkan med samebyn varför dessa frågor inte hanteras i denna rapport.

4 RESULTAT FRÅN INTERVJUUNDERSÖKNING

Det viktigaste för denna undersökning har varit att ta reda på hur de intervjuade fastighetsägarna upplever sin situation samt om, och i så fall hur, de upplever att deras välmående har påverkats av förvärvsprocessen. För att förstå deras situation och hur de påverkas har det dock varit nödvändigt att ställa även andra frågor som inte direkt har med välmående att göra. Därför har frågor ställts om deras bostad, platsens betydelse, social tillgänglighet samt hur de upplever att kommunikationen med Boliden fungerar med mera. Frågor om kommunikationen med Boliden och förvärvsprocessen har även ställts i syfte att hitta eventuella förbättringsområden. För frågeformuläret i sin helhet, se Bilaga 2.

Alla intervjuade har sin egen upplevelse av och berättelse om situationen och påverkan på sitt välmående, men alla berättelser är av utrymmesskäl inte möjliga att återge i sin helhet i denna rapport. Flera upplevelser delas dock av flertalet intervjuade och mycket har varit återkommande i intervjuerna. I följande avsnitt är avsikten att ge en så representativ bild som möjligt av det som framkommit under de 24 intervjuerna. Alla citat i rapporten presenteras anonymt, dock anges vilken by den citerade bor, eller har bott, i för att göra det möjligt att spåra eventuella skillnader mellan byarna. Inledningsvis ges en kortfattad presentation av deltagande fastighetsägare/hushåll. En sammanfattning av intervjuretats resultat ges i Avsnitt 4.8.

4.1 OM DELTAGANDE FASTIGHETSÄGARE

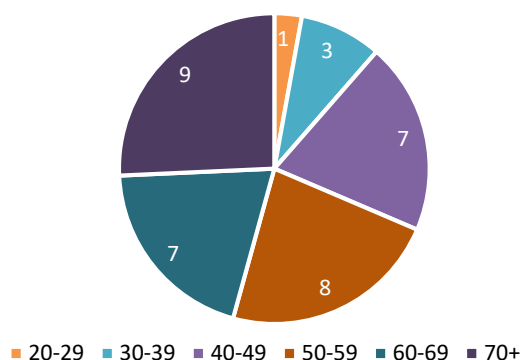
Som tidigare beskrivits har intervjuer genomförts med 24 fastighetsägare/hushåll och totalt 35 personer. Nedan ges en presentation av de deltagande fastighetsägarna för att ge en bild av vilka de är samt av hur representativt intervjuretats resultat kan antas vara. Notera att varje fastighetsägare/hushåll räknas som en respondent i rapporten.

Av de 24 intervjuerna har nio intervjuer hållits med fastighetsägare i Liikavaara, fyra med fastighetsägare i Laurajärvi och elva med fastighetsägare i Sakajärvi. Det innebär en relativt god spridning av respondenter från de olika byarna. Sett till urvalet är det dock fler i Sakajärvi som varit benägna att delta (11 av 14) än i Liikavaara (9 av 21) och Laurajärvi (4 av 8). Det går inte att se en tydlig skillnad i de intervjuades inställning och svar beroende på vilken by fastighetsägarna bor i och att svarsgraden mellan byarna varierar bedöms därför inte påverka resultatet. Då tendens till skillnad finns uppmärksammas detta i text.

Även när det gäller ålder har spridningen varit god och deltagarnas åldersfördelning representerar relativt väl urvalets åldersfördelning. Det är dock något färre i åldersgrupperna 20-29 och 60-69 som valt att delta jämfört med urvalet. I Figur 7 visas åldersfördelningen för alla vuxna som deltagit

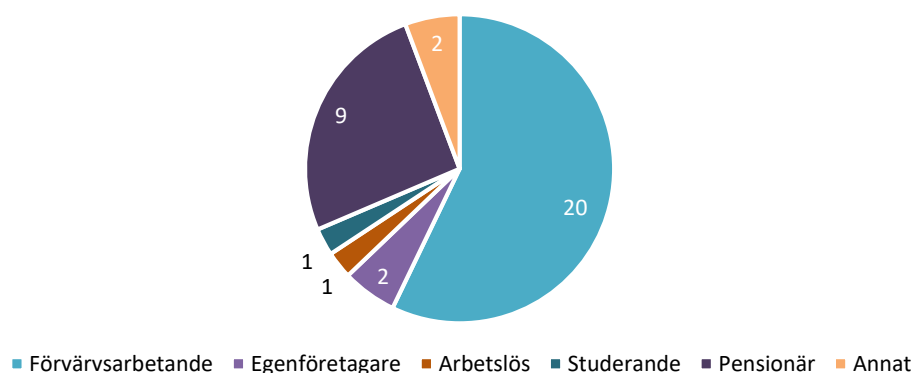

vid intervjuerna. Vid ett par intervjuer har även barn under 18 år deltagit. Det som eventuellt framförts av dessa har beaktats i studien även om de inte redovisas i detta diagram. Observera att diagrammen i Figur 7 och Figur 8 visar samtliga deltagande personer och inte antal fastighetsägare.

Figur 7. De intervjuades ålder (n=35).

När det gäller de intervjuade fastighetsägarnas sysselsättning är majoriteten förvärvsarbetande och en relativt stor andel är också pensionärer, se Figur 8.

Figur 8. De intervjuades sysselsättning (n= 35).

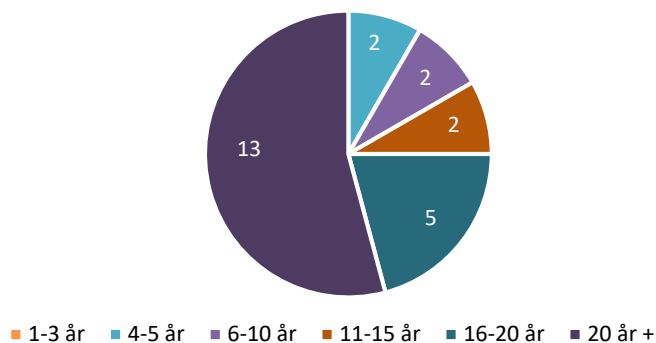
Vad gäller hur långt de intervjuade kommit i förvärvsprocessen såg det vid tidpunkten för intervjuerna (januari-februari 2019) ut enligt Figur 9 nedan. Fyra av de intervjuade fastighetsägarna har sålt sina hus till Boliden och flyttat. Av resterande 20 fastighetsägare har tio bestämt sig för hur de ska göra, varav tre också sålt/skrivit avtal med Boliden (men bor kvar). Tio av fastighetsägarna har däremot inte bestämt sig eller hittat en lösning än.

Figur 9. Var i förvärvsprocessen de intervjuade fastighetsägarna befinner sig.

4.2 OM BOSTADEN OCH PLATSEN

I intervjuens inledning ställdes ett antal frågor om fastighetsägarnas bostad och om hur de trivs i bygden. Med bygden avses de tre aktuella byarna. Som diagrammet i Figur 10 visar har majoriteten av de intervjuade bott i sina bostäder länge, över 20 år. Endast fyra av fastighetsägarna har bott tio år eller mindre och ingen har bott mindre än fyra år i sina hus.

Figur 10. Antal år de intervjuade bott i sina hus, inklusive och exklusive Sakajärvi.

Flera av de intervjuade är uppvuxna i byarna, eller har spenderat stor del av sin barndom där eftersom de haft släktgård eller fritidshus på platsen. I Liikavaara och Laurajärvi handlar det sammanlagt om åtta av de intervjuade och i Sakajärvi om fem, vilket tillsammans är mer än hälften av de intervjuade. Ett par personer har aldrig flyttat från byn utan bott där hela sina liv.

På frågan om hur det kom sig att de flyttade till byarna har två typer av svar varit återkommande. Dels att man vill tillbaka till sina rötter, dels att man vill bo nära naturen för att med lätthet kunna ägna sig åt friluftsliv, jakt och/eller ha djur (hundar och hästar) i anslutning till sitt hus. Närapå alla har påpekat att läget har varit avgörande då byarna ligger ”ute på landet” med närhet till både skog och sjö, samtidigt som de ligger inom ett rimligt pendlingsavstånd från Gällivare (cirka två mil). Att bo i en by där man slipper ha grannar nära inpå sig men samtidigt inom promenadavstånd lyfter också många som en viktig del. Ingen har angett att det är huset i sig som gjort att de valt att bosätta sig i byarna, utan det är läget och platsen som varit avgörande. Nedan ges några citat som relativt väl sammanfattar svaren på frågan:

”Jag flyttade tillbaka eftersom jag trivs så bra här. Jag har allt jag vill ha här. Jakt och fiske, friheten. Det här är livskvalitet för mig.” (Boende, Liikavaara)

”Vi ville hit för friluftsliv och närheten ut [...] Det är en mysig och idyllisk plats. 20 minuter från Gällivare finns inget liknande detta, vi bor på ett bra pendlingsavstånd med en fin naturmiljö.” (Boende, Laurajärvi)

”Vi lockades av läget, att vi kan köra skoter som vi vill, som att vara i en stuga [...] Huset är litet, men läget överväger. Det är en relativt ung by, inga gamla släktfejder finns här.” (Boende, Sakajärvi)

”För det rika naturlivet med hästar och närheten till ridstigar och jaktmarker på gångavstånd. [...] Det är även nära till älv och sjö med badplats, fiske, skog, bärplockning och skidspår.” (Boende, Liikavaara)

”Vi har inga rötter här men flyttade hit eftersom vi kunde ha hästen här och det var nära till stan.” (Boende, Liikavaara)

De intervjuade fick även svara på vad denna plats betyder för dem. Genomgående kan konstateras att de intervjuade är fästa vid platsen. För vissa betyder den ursprung då den är en plats som de vuxit upp på eller där generationer före dem har bott. För andra är det läget, naturen och möjligheten till friluftsliv, jakt och det praktiska i att kunna ha djur inpå husknuten, som lyfts fram även på denna fråga.

”Här är mina rötter. [...] Det finns så mycket historia och spår av människor som har slitit [...] Det är så enkelt att leva här, man sköter sig själv. Det är klart att det är mycket jobb, men det är vi beredda på [...] Vi [grannar] hjälper varandra mycket. Det här stället betyder frihet för mig [...] Jag kan jaga utanför knuten. Man sköter sig själv.” (Boende, Sakajärvi)

”Här har jag mina intressen och mitt liv, här har jag möjligheten att leva det liv jag vill leva.” (Boende, Liikavaara)

”Det är mitt hem. Jag har blivit så inrotad här och har upplevt hela livet här.” (Boende, Liikavaara)

”Allt. Frihet, stillhet, lugn. Inga grannar som påverkar, man får rå om sig själv, vi föredrar att ha det så. Platsen är vald med omsorg, efter hur vi vill leva.” (Boende, Laurajärvi)

”Mycket. Vi har ett fantastiskt läge. [...] Hade det inte varit för gruvan hade det här varit världens bästa plats.” (Boende, Sakajärvi)

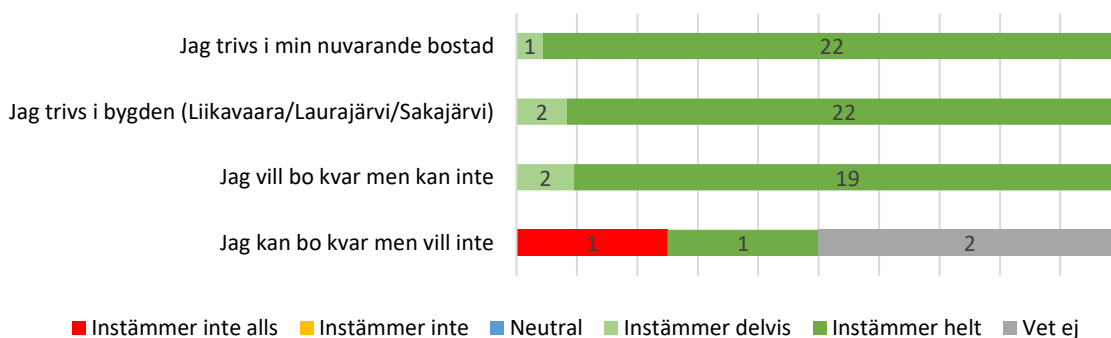
”Mycket. Frihet och närhet. Nära till stallet, skogen, skoterföre och samtidigt nära till stan och jobbet [...] Närheten till allt vi uppskattar, våra fritidsintressen, finns här. Vi hade den livsstilen redan innan vi flyttade hit, och här kunde vi ha det utanför husknuten.” (Boende, Liikavaara)

”Jag är född här i byn och har bott här hela livet. Den betyder allt, annars hade jag flyttat.” (Boende, Sakajärvi)

”Vi bor, jobbar och har verksamheten här så den har betytt allt för oss. Här har vi slitit och jobbat.” (Boende, Sakajärvi)

”Den betyder väldigt mycket! Bara kärlek. Vi var här mycket innan vi blev bofasta så det här stället har varit med oss länge. All vår lediga tid gick hit redan innan vi flyttade hit permanent och barnen älskade platsen. Nu älskar alla den fortfarande, våra barn och barnbarn gillar verkligen att komma hit.” (Boende, Laurajärvi)

Under intervjun fick de intervjuade ta ställning till ett antal påståenden om sin bostadssituation. De fick avgöra i vilken grad de instämmer med hjälp av en femgradig skala där 1 motsvarar *instämmer inte alls* och 5 motsvarar *instämmer helt*, det var även möjligt att svara *vet ej*. Påståendena och resultatet redovisas i Figur 11.

Figur 11. Påståenden kring de intervjuades bostadssituation i bygden.

Det är tydligt att de intervjuade trivs i mycket stor utsträckning både i sin bostad och i bygden och alla som svarat på frågan anger att de skulle vilja bo kvar om gruvverksamheten inte expanderade.

”Vi hade byggt ut huset om vi fick bo kvar” (Boende, Sakajärvi)

”Vi har ju valt att bo i en by, hade vi velat hade vi kunnat bygga nytt själva i Gällivare, men vi trivs ju i byn” (Boende, Liikavaara).

”Ja vi vill bo kvar, samtidigt har vi förståelse för att gruvan måste få finnas kvar och att vi måste flytta” (Boende, Liikavaara).

Dock tillägger vissa att de inte trivts lika bra i slutet eftersom vetskapen om att byarna ska tömmas påverkar trivselsn och dessutom har orsakat sämre stämning i byarna:

"[...] när byn töms och det inte finns någon framtid vill jag inte vara kvar [...] Att sitta där ensam i en tömd by känns ju inte bra" (Boende, Liikavaara).

"Vi trivdes bra där, på 90-talet var det otroligt trevligt. Vi hade mycket gemensamt med grannarna. Men eftersom åren gick började folk flytta och det blev tristare, gemenskapen blev mindre" (Utflyttad, Sakajärvi)

"Vi trivdes, men det blev sämre sedan vi fick veta att vi behöver flytta, då blev flera i byn osams. Några i byn vill styra över andra och det ville inte vi" (Utflyttad)

För några få boende i Sakajärvi och Laurajärvi är det (troligtvis) möjligt att bo kvar trots den utökade gruvverksamheten, därför är det endast ett fåtal som svarat på påståendet "Jag kan bo kvar men vill inte" se Figur 11. Kommentarer till påståendet har varit:

"Om gruvan kommer så nära vill vi inte bo här, även om vi kan" (Boende, Laurajärvi).

"Jag vet inte. De beror på hur detaljplanen utformas. Vilka förutsättningar blir det OM vi bor kvar? Jag får inte den informationen. Boliden vill att vi ska välja utan att veta vad vi väljer mellan. Jag vill se en färdig detaljplan för området innan jag vet om jag vill bo kvar." (Boende, Sakajärvi).

Figur 12. Utsikt från byn Sakajärvi mot sjön Sakajärvi och Aitikgruvan, foto: Hifab AB 2019

4.3 OM KOMMUNIKATIONEN MED BOLIDEN

I följande avsnitt redogörs för det som under intervjuerna framkommit kring vad fastighetsägarna anser om kommunikationen med Boliden. Inledningsvis fick de intervjuade berätta om när och hur de fick reda på att dagbrottet i Liikavaara ska öppna/att Aitikgruvan ska expandera och att de behöver flytta från sina fastigheter.

De flesta av de intervjuade i Liikavaara anger att man känt till fyndigheten i Liikavaara östra sedan länge och att de vetat om att de någon gång kommer att behöva flytta på grund av gruvverksamheten. Dels eftersom det råder byggstopp i byarna sedan 1990-talet och Boliden sedan flera år tillbaka köpt upp hus som varit till salu, dels eftersom prospekteringsarbeten som genomförts i området under många år skvallrat om att något är på gång. Dessutom har det enligt

flera intervjuade länge gått rykten om att byn Liikavaara ska tömmas. Några av de intervjuade har själva arbetat på Aitikgruvan och därför känt till planerna och nästan alla i byarna känner någon som arbetar, eller har arbetat, inom gruvan och har därför hört rykten. Dock har årtalen som florerat kring när byn ska vara tömd varierat och skjutits fram flera gånger, vilket gjort att flera hoppats det skulle fortsätta skjutas på framtiden eller att det till och med inte skulle bli av.

När det gäller de intervjuade fastighetsägarna i Laurajärvi påpekar flera att de inte var beredda på att de skulle beröras av gruvverksamheten, även om de känt till Liikavaara-fyndigheten, eftersom de bor en bit bort från Liikavaara. Hit har också barnfamiljer flyttat så sent som för bara fyra-fem år sedan.

Flera av de intervjuade i Sakajärvi anger att de har vetat om eller hört ryktesvägen att Aitikgruvan behöver expandera och att byn på sikt behöver tömmas. Det är dock några av de intervjuade som anger att de inte känt till detta och att informationen kom som en chock för dem.

På frågan om *när* de intervjuade fick beskedet om Bolidens konkreta planer och att byarna behöver tömmas svarar en majoritet (21 av 24) att det var på ett möte med Boliden i april 2016. De som inte angett detta har angett att de inte minns exakt eller att det var ”för några år sedan/kring 2016”. Boliden har sedan lång tid tillbaka bjudit in närboende till årliga informationsmöten för att informera om gruvverksamheten och dess omgivningspåverkan. Mötet i april 2016 var ett sådant möte och ett flertal av de intervjuade menar att de inte var beredda på att informationen om dagbrottet och tömning av byarna skulle komma där och då just eftersom det var ett av dessa återkommande informationsmöten.

”Sedan länge har vi haft en aning, eftersom vi vet att det finns malm bär [...] Men helt klart fick vi veta det på mötet våren 2016. Då kom det som en chock för alla.” (Boende, Liikavaara)

”April 2016 [...] Jag har såklart hört på omvägar tidigare att något skulle vara på gång, men inte att det skulle ske så snart.” (Boende, Sakajärvi)

”På mötet sa de att byn skulle försvinna. Det var lite blandade känslor, jag har alltid vetat att det ska bli, men inte när, så på så sätt var beskedet en lättnad.” (Boende, Liikavaara)

”Liikavaara-gruvan har vi hört talas om sedan länge, men inte att något skulle beröra oss i Sakajärvi. Det kom som en chock när vi fick höra det.” (Boende, Sakajärvi)

”De andra byarna har man hört att de ska kunna påverkas, men det har aldrig varit sådana rykten om Laurajärvi.” (Boende, Laurajärvi)

”April 2016 [...] När vi köpte fastigheten 1994 kollade jag med kommunens fastighetskontor om något skulle ske med gruvan som skulle påverka fastigheten, men då fanns inte på långa vägar några planer. Så vi har gjort vår research.” (Boende, Sakajärvi)

Det har under flera intervjuer framförts synpunkter kring att Boliden informerade om att byarna skulle tömmas i slutet av mötet och att tiden för att ställa frågor om vad som skulle hända med fastighetsägarna var knapp. Detta beskrivs ha upplevts förvillande och att de fick lämna mötet med många obesvarade frågor. Hur det exakt gick till när informationen delgavs finns det eventuellt delade meningar om, men den beskrivna upplevelsen delas av flera av de intervjuade.

”Det har alltid pratats om Liikavaara östra, som det kallas, fyndigheten har varit känd sedan 1930-talet [...] Men 2016, på ett möte, kom smällen. Då sa de att vi bara hade fyra år på oss innan vi skulle vara borta. Nästan direkt när de sagt så, skulle det sprängas i dagbrottet och vi fick åka från mötet.” (Boende, Liikavaara)

”I april 2016 på ett möte. 15 minuter innan mötet skulle avslutas berättade Boliden at vi skulle flytta senast 2020. De i princip slängde fram det, vi gick därifrån i chock.” (Boende, Sakajärvi)

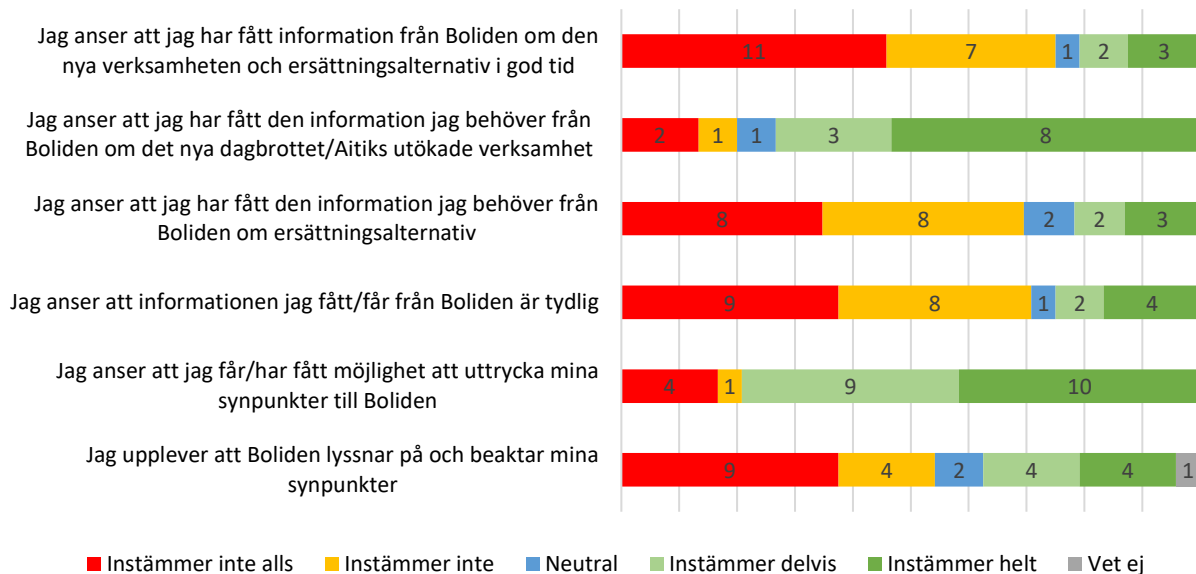
Intervjuade i Laurajärvi påpekar att de på mötet 2016 fick veta att de inte skulle beröras, att de kunde bo kvar och att förvärv av deras fastigheter inte var aktuellt, men att detta sedan ändrades.

Säkerhetszonen på 1 400 meter från det nya dagbrottet sträcker sig in över halva Laurajärvi (se Figur 4). Flera av fastighetsägarna blev oroadade över detta och ansåg att de visst var berörda och bad Boliden att även de skulle erbjudas fastighetsförvärv. Detta har gjort att Boliden sedan början av 2018 även erbjuder förvärv av alla fastigheter i Laurajärvi, även de som ligger utanför säkerhetszonen. Alla fastighetsägare i Laurajärvi är dock inte intresserade av att sälja utan vill bo kvar trots det nya dagbrottet.

”Vid mötet i april 2016, men då skulle vi klara oss [...] Vi tänkte: yes, vi får bo kvar! Men ju mer tiden gick började vi fundera, vill vi att våra barn ska bo nära denna miljö? [...] Sedan 90-talet har Boliden pratat om att Aitik ska byggas ut, men aldrig om när. Enligt hur vi förstätt det så skulle det ligga långt fram i tiden, efter att barnen blivit vuxna osv. Att det skulle komma så snart kunde vi inte ana” (Boende, Laurajärvi)

”Det har varit flera turer kring beskedet, vilket gör att vi inte känner oss helt säkra. Vid det första beskedet skulle ingen i Laurajärvi bli berörd. Året efter skulle halva Laurajärvi lösas in. Barnfamiljerna i byn blev oroliga för påverkan från dagbrottet, för gifter och så, så de skrev ett brev till Boliden som jag tror initierade förändringarna. De trodde de talade för hela byn, men de pratade inte med hela byn först. Jag tror det stökade till en del, på grund av det brevet föreslog Boliden att hela Laurajärvi ska lösas in [...]” (Boende, Laurajärvi)

Vidare fick de intervjuade ett antal påståenden om hur de upplever att informationen och kommunikationen med Boliden fungerat efter beskedet om dagbrottet/expansionen och tömningen av byarna. Påståendena och resultatet visas i Figur 13 och som diagrammet visar går åsikterna kring detta delvis isär.

Figur 13. Påståenden om kommunikationen med Boliden.

Det bör beaktas att alla intervjuade inte har kommit lika långt i förvärvsprocessen och därför inte har samma typ av kontakt med Boliden. De som har kommit längre i processen har personlig kontakt med någon av Bolidens representanter medan flera av de som ännu inte börjat förhandla med Boliden inte har personlig kontakt utan istället får information via möten och informationsbrev eller, i enstaka fall, via grannar. Från början var det anställda på Boliden som hanterade dialogen och förhandlingar med fastighetsägarna, men sedan början av 2018 har Boliden anlitat två konsulter för detta. Denna förändring innebär att vissa av fastighetsägarna har fått byta kontaktperson under processens gång.

Det går att se en viss skillnad i att de som redan har flyttat eller bestämt sig för hur de ska göra generellt har en mer positiv inställning till hur de anser att dialogen med Boliden fungerat/ fungerar jämfört med dem som inte kommit lika långt i processen. Särskilt är de som redan flyttat mer nöjda.

”Ja vi är väldigt nöjda. Vi tycker vi har haft en bra kontakt med Boliden”. (Utflyttade, Sakajärvi)

”Vi tyckte de vi hade kontakt med var trevliga och proffsiga. Vi hade främst kontakt med [en anställd på Boliden]. Vi hade aldrig kontakt med [de nya representanterna från Boliden].” (Utflyttade, Sakajärvi)

”Vi är jättenöjda med allt, det har gått så smidigt. Det känns så skönt.” (Boende Liikavaara)

En majoritet av de intervjuade framför dock att de inte är nöjda med alla delar i kommunikationen med Boliden. Först och främst lyfter flera fram att Boliden borde ha informerat om den planerade verksamheten och tömningen av byarna tidigare.

”Jag tycker de borde ha kunnat förbereda oss på vad som var på gång.” (Boende, Liikavaara)

”Jag önskar att jag hade fått en tidigare hint om när det var dags eftersom tidplanerna svajar [...] Men jag har förståelse för att det varit svårt för Boliden, jag tror inte att de medvetet undanhållit information från oss.” (Boende, Liikavaara)

”Det kändes kort med de fyra år de presenterade på mötet 2016.” (Boende, Liikavaara)

”De hade kunnat ha mer framförhållning i vissa saker gällande detta. Boliden borde ha kunnat informera tidigare, de har nog vetat om detta bra länge.” (Boende, Laurajärvi)

”Vi är ute i så god tid’ sa Boliden när de berättade att vi skulle flytta, men jag vet att man på tre år inte hinner få ordning på betesmark.” (Boende, Sakajärvi)

Vidare lyfter flera av de intervjuade fram att de inte anser sig ha fått tillräcklig eller tydlig information om förvärvsprocessen och ersättningsalternativ, och att det saknats en plan för vad som skulle hända med dem, vilket lämnat dem i ovisshet gällande framtiden. Flera påpekar att de fått mycket information om Bolidens verksamhet och det planerade dagbrottet, men att det inte är intressant i ett läge då man undrar hur ens framtid ska se ut.

”Information om dagbrottet har vi fått, långt mycket mer än vi behöver [...] Om inlösen har vi inte fått det vi behöver.” (Boende, Liikavaara)

Vi har bara fått grundläggande information om flytten, men visst Boliden kanske inte vet mer än de säger.” (Boende, Liikavaara)

”[...] Men vi har egentligen velat veta hur framtiden kommer se ut, och det har vi aldrig fått veta. Vi fick bara det där beskedet 2016, sedan dess har det varit luddig information om hur det ska bli. De har inte haft någon plan att presentera. Man vill ju höra hur de [Boliden] ska lösa allt för oss. Fakta om verksamheten har känts oväsentlig då man måste flytta.” (Utflyttad, Sakajärvi)

”Informationen om gruvan är gedigen, men det är inte den informationen vi vill ha. De borde ha frågat oss om vi har förslag på lösningar.” (Boende, Liikavaara)

Ett antal intervjuade påpekar också att det tagit lång tid att få svar på frågor och att de själva har behövt vara pådrivande för att få den information de behövt.

”Delvis [har vi fått information], man har fått fråga mycket men ändå inte kunnat få svar på allt.” (Boende, Laurajärvi)

”Vi var egentligen intresserade av ersättningsboende i Gällivare, men vi fick aldrig något besked om var vi kunde flytta så då tog vi saken i egna händer. Om Boliden hade varit snabbare hade vi definitivt bott kvar i Gällivare.” (Utflyttad, Liikavaara)

"Det är vi som får driva processen, bland annat för att få till möten och få se de nya bostadsområdena osv. Vi får inget serverat. Det utlovades en huspärm till alla som ska flytta, som trygghet under processen, men den lär vi väl få först när vi flyttat in." (Boende, Laurajärvi)

"Det är tråkigt att vi fått dålig eller ingen information alls då vi är oroliga och behöver svar. Många gånger har vi bemötts otrevligt, istället hade de kunnat svara att de inte vet osv. [...] Efter att jag skrivit på papper blev det svårt att få tag i [vår kontaktperson] på Boliden. [Hen] har inte hört av sig gällande saker vi blivit lovade att få vara delaktiga i. [Hen] har heller inte brett om ursäkt eller förklarat varför [...] Allt som rör mig har jag fått leta fram själv." (Boende, Liikavaara)

"Vi får kontakta dem när vi vill veta något. Under sommaren mejlade vi en del, men sedan blev de tyst länge. Till sist tog vi kontakt och då började saker hända." (Boende, Sakajärvi)

Vidare framfördes synpunkter kring att informationen från Boliden varit otydlig då den ändrats ett flertal gånger, exempelvis gällande vilka som ska omfattas av förvärv, vilka ersättningssummor som gäller och vilka ersättningstomter som finns. Att kontaktpersoner på Boliden bytts ut nämns också som en faktor som orsakat viss otydlighet, men samtidigt något som också lett till förbättringar i dialogen.

"Det har varit så mycket olika turer. De [Boliden] har ofta ändrat vad som gäller." (Boende, Liikavaara)

"Det har varit för många förändringar från Bolidens sida. De har lovat saker innan de vet att de kan erbjuda det, det är inte tydlighet för oss." (Boende, Sakajärvi)

"Det är så oklart, Jag behöver egentligen kanske inte flytta, men om jag stannar så hamnar gården mittemellan gruvzonerna så det blir en ohållbar boendesituation. Kommunen säger att vi inte kan bo kvar eftersom vi hamnar mitt i ett industriområde. På Boliden låter det som att vi kanske visst kan bo kvar." (Boende, Sakajärvi)

"Nix, det ändras hit och dit. Ena gången säger de si och andra så [...] När vi påpekat ändringar säger de att 'de har vi inte sagt' eller 'så menade vi inte'. Ofta kommer de fram till att vi missförstått [...] I vanliga fall brukar jag förstå vad folk menar, så jag tänker att [Bolidens representanter] är dåliga på kommunikation." (Boende, Sakajärvi)

"[Vår första kontaktperson] hade förstått att vi ville köra på, sedan kom [Bolidens nya representanter] in och då började processen om lite." (Boende, Liikavaara)

"Vi har fått väldigt mycket fel information och olika information från olika personer inom Boliden [...] Vi har bra kontakt med Boliden nu, ända sedan vi blev inkluderade har vi haft det. Det har blivit bättre sedan [Bolidens nya representanter] kom in i processen." (Boende, Laurajärvi)

"De [Boliden] har varit tydliga med att vi ska bort, men inte med vad som gäller kring ersättningstomter och områden [...] Det har blivit bättre sedan [Bolidens nya representanter] kom med 2018." (Boende, Sakajärvi)

Alla anser dock inte att informationen är otydlig, utan anser tvärtom att Boliden gjort vad de kan för att få det tydligt.

"Vi får veta det vi behöver [...] Absolut, de skickar ut kartor och de försöker verkligen att få det tydligt." (Boende, Liikavaara)

"Jag vet att raka besked från gruvdriften inte är så lätta att ge [...] Jag tror att de gjort sitt allra bästa för att ge de svar de kan. De har nog inte kunnat göra på något annat sätt." (Boende, Liikavaara)

En majoritet av de intervjuade anser att de har fått möjlighet att uttrycka sina synpunkter till Boliden, se Figur 13. Huruvida de anser att Boliden beaktat åsikterna varierar och här går det att se en viss skillnad i att de som kommit längre i processen i högre utsträckning upplever att Boliden beaktat deras synpunkter medan de som inte kommit lika långt i processen är mindre nöjda.

"Ja vi har haft mycket att säga till om i processen. Vi känner oss inte överkörda." (Boende, Liikavaara)

"Jo [Bolidens representanter] lyssnar och agerar där de kan påverka." (Boende, Sakajärvi)

"Vi lämnade förslag till Boliden att de skulle göra en minnesbok om byarna, och det ska det ju bli nu, så sådana saker har de lyssnat på." (Boende, Liikavaara)

"Nu lyssnar dem [Boliden], men från början var det inte alls så. Då var alla svar 'Vi har full förståelse', men vi kände inte att de lyssnade" (Boende, Laurajärvi)

"Absolut och det gör vi [uttrycker synpunkter]. Ibland får vi inte svar alls, ibland får vi svar som inte har med vår fråga att göra." (Boende, Liikavaara)

"[Bolidens representanter] lyssnar. Hur de tar det vidare vet vi inget om." (Boende, Sakajärvi)

"Dom lyssnar men det känns inte som att de beaktat det vi sagt. Vi är inte så imponerade av hur detta har skötts." (Boende, Laurajärvi)

"Jag upplever att vi inte får svar på det vi uttrycker." (Boende, Laurajärvi)

Det har även framförts synpunkter kring hur fastighetsägarna blivit bemötta av Boliden och deras representanter. Ett antal personer upplever att de blivit bemötta på ett oförstående och respektlöst sätt. Andra är nöjda och tycker att man blivit bemött på ett bra och proffsigt sätt.

"Jag upplever att det har varit mycket dryga kommentarer från Boliden och dess anställda, med uttalanden som 'Var nöjda! Ni får ett nytt hus', men jag är ju nöjd med mitt hus nu." (Boende, Sakajärvi)

"Vi har hört uttryck från de som jobbar för Boliden som vi tycker är oförsämda. Ett exempel är: 'Ni gör en klassresa, ni får en tomt på Repisvaara eller Andra sidan, se vad fint!' Men vi vill ju inte ha det så. Vi tycker inte att vi är ett folk på botten, stadsfolk är inte finare än oss." (Boende, Liikavaara)

"De har flera gånger uttryckt sig utan empati, till exempel ifrågasatt om jag behöver ett så stort hus som jag har. 'Behöver du verkligen ett lika stort om du ska få ett nytt?'" (Boende, Liikavaara)

"De kommer tyvärr med en del plumpa uttalanden, vilket upplevs som att de inte tar oss i byarna på allvar." (Boende, Sakajärvi)

"[...] Efter det första året tycker jag att det har fungerat bra och de vi har varit i kontakt med har varit mycket trevliga och proffsiga." (Utflyttade, Sakajärvi)

"Vi hade kontakt med en [anställd på Boliden], och det fungerade jättebra." (Utflyttade, Sakajärvi)

En ytterligare aspekt som några av de intervjuade lyfter fram är att de anser att kommunikationen med kommunen har varit bristfällig och att kommunen generellt varit frånvarande i processen.

"Kommunikationen med kommunen har varit dålig, de sa en gång att de inget visste om den här processen. I Malmberget verkar kommunen väldigt engagerade kring de som ska flytta. Varför gör de skillnad mellan folk och folk?" (Boende, Sakajärvi)

"Vi har träffat kommunen då vi bjöd hit dem, vi från samverkansgruppen. De var här och kollade på hur vi bor och så men de har annars inte engagerat sig." (Boende, Liikavaara)

"Vår byaförening har skrivit till kommunen flera gånger, direkt efter första mötet, att vi vill flytta gemensamt [...]. Kommunen säger att det inte kommit fram förrän nu (!), nu skulle de 'ta det med sig'. Vad betyder det på politikerspråk? Nu finns det ju ingen tid kvar!" (Boende, Sakajärvi)

Vidare fick de intervjuade berätta om de informationsmöten och informationsbrev som Boliden ordnar. De flesta av de intervjuade som bor kvar i byarna anger att man brukar gå på mötena och läsa breven. Informationsbrev läggs ut på Bolidens hemsida ungefär en gång i månaden och har tagits fram efter önskemål från fastighetsägarna. Mötena och breven är uppskattade i sig av flertalet intervjuade men det finns synpunkter kring att innehållet inte alltid ger dem tillräcklig eller relevant information. Mötena påpekas ofta handla mer om gruvverksamhet än om förvärv och ersättningsfrågor. Vissa upplever att mötena varit röriga och att möjligheten till att ställa frågor i

grupp varit begränsad. Någon uttrycker att stämningen varit hätsk, vilket dock påpekas inte bero på Boliden utan på deltagarna.

"Jag har varit på alla möten, de har varierat i kvalitet. En del frågor har vi inte fått svar på [...] Mötena har inte lett till så mycket, man har gått lika frågande därifrån." (Boende, Liikavaara)

"[...] Vi kommer dit med förväntningar om vad vi ska få höra om vår situation men får bara höra om gruvsdrift. Mötena har inte varit jättebra med så många människor beller, en del pratar på hela tiden och ältar sina egna frågor. Mötesregler hade behövts så det hade blivit mer ordning och lugn och ro. Kanske var det därför Boliden förbjöd frågor mot slutet, det var inte hållbart. Men det var inte rätt lösning, man måste få ställa frågor i ett större forum. Vi är ju flera med samma frågeställningar." (Boende, Sakajärvi)

"På mötena har Boliden inte alltid haft svar och de har verkat oförberedda på att det kan komma frågor som rör ämnet mötet handlar om" (Boende, Laurajärvi)

"Jag reagerar på att när de har sina möten så presenterar de sina siffror och så vidare, men tiden räcker aldrig till för våra frågor och det vi vill veta. Det mötet där vi inte fick ställa frågor upprör mig. Knappt någon stannade på fiket efteråt för vi blev så paffa." (Boende, Liikavaara)

"Det senaste mötet var det värsta hittills. Skatteverket och Bergsstaten var där, men vi fick inte ställa frågor under mötet. Sedan försvann representanterna från Bergsstaten så fort mötet var slut, vi hann aldrig fråga dem det vi ville. Det kändes märkligt, och onödigt med möten där man inte får ställa frågor." (Boende, Sakajärvi)

"Åhörare har haft en fientlig inställning, så mycket har känts osakligt på mötena. Det kan man inte belasta Boliden för [...] En del saker från de boende har varit på låg nivå och osakligt." (Utflyttad, Sakajärvi)

"Ja vi läser dem [månadsbrev]. Ibland innehåller de rappakalja, sådant som inte behöver vara där. De skriver information som låter positiv men som inte är relevant för oss [...] De är bra på ett sätt, men det hade räckt med en halv sida istället för två fulla med ord." (Boende Liikavaara)

"Ibland [läser vi månadsbrev], de är inte särskilt bra eller informativa. Det är en annan sanning än den vi känner till." (Boende, Sakajärvi)

Alla är dock inte missnöjda och breven är som sagt uppskattade och framtagna efter önskemål från fastighetsägarna.

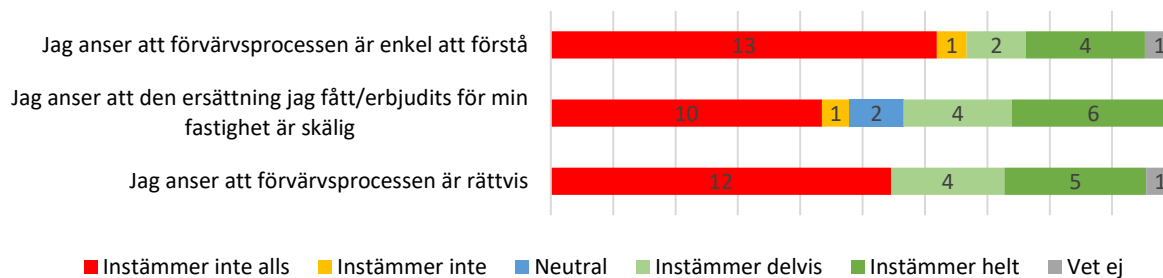
"Vi håller oss uppdaterade via hemsidan och läser nyhetsbrev. Jag tycker om dem, det är raka besked i dem. Det känns som relevant information för oss." (Boende, Liikavaara).

"Månadsbrev är bra. Det har blivit bättre sedan [Bolidens nya representanter] kom med 2018." (Boende Sakajärvi)

"Ja, vi läser dem. De har varit bra, vi fick tjata lite innan de började med dem [...] Vi ville ha kontinuerlig information från [Boliden] istället för att saker ska spridas ryktesvägen." (Boende, Laurajärvi)

4.4 OM FÖRVÄRVSPROCESSEN

Boliden erbjuder fastighetsägarna två alternativ för ersättning vid förvärv av fastigheter, en ersättningsfastighet eller en summa pengar, se Avsnitt 2.4.1. De intervjuade fastighetsägarna fick under intervjun svara på tre påståenden om förvärvsprocessen; om de tycker att den är enkel att förstå, om de upplever att den ersättning de erbjuds är skäligen samt om de anser att processen är rättvis, resultatet visas i Figur 14.

Figur 14. Påståenden om förvärvsprocessen.

Med förvärvsprocessen menas den process som de närboende genomgår med att få sin fastighet värderad, välja typ av ersättning, förhandla och skriva avtal med Boliden samt sälja alternativt välja ersättningsboende. Vid intervjuerna är det dock främst värdering och Bolidens funktionsmodell som kommit att diskuteras. Det är flera av de intervjuade som lyfter fram att de upplever att förvärvsprocessen är svår att förstå och att premisserna för den har ändrats under tidens gång. Värt att veta är att Boliden sedan 2018 använder sig av två värderingsmetoder, värderingsinstitutets metod samt Bolidens funktionsmodell, se Avsnitt 2.4.1, vilket gör att de boende kan ha fått flera summor redovisade för sig.

”Nej [förvärvsprocessen är inte enkel att förstå]. Boliden vill ju inte ge ut några siffror. Vi vill veta hur de värderar. Nu har de gått över till 'funktionsmodellen' till vad en tänkt tomt är värd. Vi vill att de förklarar hur den fungerar och veta vad varje kvadratmeter är värd, så att jag kan räkna själv så att jag ser att det stämmer.” (Boende, Sakajärvi)

”Det här är den första affären jag gör i mitt liv utan att veta vad jag har i börsen. Jag har inte fått någon summa, bara vad jag har råd med. 'Det räcker till det här och det här, men det där får du betala mer för'. Jag har fått veta en rangordning på värderingen men inga summor. Jag har fått olika värderingar på min egendom också.” (Boende, Liikavaara)

”Nej värderingen ändras från gång till gång och man får inte riktigt veta varför.” (Boende, Liikavaara)

”Ingen verkar kunna förklara den [värderingen]. Kontraktprocessen har varit strulig också. När vi hade skrivit ett kontrakt ville Boliden riva det på grund av att deras jurist hade hittat ett fel. Vi är nu inne på vårt tredje eller fjärde kontrakt med Boliden. Olika saker har varit fel, som formalia, fastighetsregleringen osv. Vi har fått stå på oss gällande bilagor som inte funnits och information gällande oss som inte stämt.” (Boende, Laurajärvi)

”Vi tycker att det var för lite information under värderingen. Vi har fått tre olika värderingar, först en som sedan höjdes till det dubbla, och sedan höjdes det igen. Vi har inte fått någon förklaring till varför.” (Boende, Sakajärvi)

”Nej oförståelig. Jag är nyfiken och frågar, men Boliden säger att de inte får visa. Det Boliden ändå visar vill de inte förklara, då är det inte lätt att förstå.” (Boende, Laurajärvi)

”Jag vet inte, jag är inte inne i den [processen] ännu.” (Boende, Liikavaara)

Det finns även de som tycker att processen varit tydlig och att värderingen är enkel att förstå.

”Ja egentligen är det mycket enkelt. De räknar antal kvadratmeter och placerar teoretiskt huset nära Gällivare.” (Utflyttad, Sakajärvi)

”Försäljningen var enkel.” (Utflyttad, Sakajärvi)

”Jag måste gå igenom avtalet för att kunna svara på det helt, men när jag valde tomt och hus så kändes allt tydligt. Jag hade gärna fått mer skatteinformation.” (Boende, Liikavaara)

Angående den ersättning som Boliden erbjuder så anser ungefär hälften av de intervjuade att den är skälig och hälften att den inte är det. Totalt har sju av de deltagande fastighetsägarna kommit

överens med Boliden och skrivit avtal. Andra har avvisat det bud de fått medan vissa funderar på om de ska godta det bud de fått. I kommentarer till påståendet ”Jag anser att den ersättning jag fått/erbjudits för min fastighet är skälig” har flera framfört att de anser att de kompenseras tillräckligt för huset, men inte för läget och tomten. Vidare påpekar vissa att de inte är nöjda med den summa pengar de erbjuds, eftersom den inte räcker till att köpa något likvärdigt. Däremot är de nöjda med det ersättningsboende de erbjuds eftersom de får ett helt nytt hus. De ersättningstomter som erbjuds anser många är för små eftersom de är mindre än vad de har idag, vilket till stor del beror på att ersättningstomterna ligger närmre Gällivare där det är svårt att hitta större tomter. Det är något fler i Sakajärvi än i Liikavaara och Laurajärvi som är missnöjda med den ekonomiska ersättningen.

”Det vi får motsvarar ungefär det vi har idag. Vi får en mindre tomt, [...] vilket räcker gott för oss. Huset blir lite större istället.” (Boende, Liikavaara)

”Vi sålde vår fastighet till Boliden och var ganska nöjda med det. Men man är nog aldrig helt nöjd vid en sådan här affär” (Utflyttade, Sakajärvi)

”Vi är nöjda då vi har fått välja tomten själv, i utkanten av Gällivare. Det är bara sjötomten som saknas. Husalternativen som presenterades känns acceptabla” (Boende Laurajärvi)

”Den är inte oskälig, men det är otydligt med tomter. Storleken på tomt och att vi har sjöläge verkar inte spela någon roll.” (Boende, Sakajärvi)

”För huset är det skäligt, men inte för totalen. Vi har inte ens fått ett förslag på värdering som inkluderar allt vi har idag.” (Boende, Liikavaara)

”Den [värderingen] är inte dålig, men man får inte ett likadant ställe för de pengarna Boliden erbjuder. Eftersom Boliden inte kan fixa ett likvärdigt ställe åt oss måste värderingen vara för låg. Vi vill ha nyckel mot nyckel med samma värde som idag.” (Boende, Sakajärvi)

”De tittar på vad man har idag och försöker kompensera det. Det har blivit bättre sedan de börjat använda mallen [funktionsmodellen]. Då räknas även stall, extra byggnader osv.” (Boende, Sakajärvi)

”Inte när det gäller ersättning i form av pengar. Det räcker inte långt då det är bostadsbrist i Gällivare. Det nya läget som vi erbjuds motsvarar inte vårt nuvarande läge. När det gäller hus och stall är ersättningen skälig.” (Boende, Sakajärvi)

”Erbjudandet var en summa som jag tycker är för låg. Jag har skickat tillbaka ett motbud men inte fått något svar på det. Men det är ju Bolidens fel. De vill ha min mark, jag vill egentligen inte sälja.” (Boende, Sakajärvi)

Vidare påpekar vissa att det är svårt att få en ersättning som täcker den personliga förlust som detta innebär för fastighetsägarna, oavsett vad som erbjuds.

”Boliden diskuterar det här som att det är en frivillig affär, men det är det ju i botten inte [...] Om jag hade haft en tanke på att flytta och sälja, då hade det varit skäligt [...] Om de överöser mig med pengar känns det såklart bra, men det löser inte problemet egentligen. Det är här jag vill bo.” (Boende, Liikavaara)

”Jag tycker att den är låg. Det är svårt att värdesätta i pengar för personligen är det värt så mycket mer för mig.” (Boende, Liikavaara)

På påståendet ”Jag anser att förvärvsprocessen är rättvis” är det, även här, ungefär hälften av de intervjuade som anger att de upplever att den är det och hälften som upplever att den inte är det. Orsaken till varför vissa inte upplever den rättvis tycks variera då några anser att den är orättvis för att fastigheterna värderas olika och andra för att de upplever att fastigheterna värderas lika, oavsett husets skick och läge.

”Ja det känns så. Sedan vet jag inte i detalj, men utifrån det jag hört så känns det så.” (Boende, Liikavaara)

”De [Boliden] försöker nog hålla en rättvis linje.” (Boende, Laurajärvi)

"Jag tycker det, men jag tror inte alla tycker det." (Boende, Liikavaara)

"Vi pratar med varandra i byn så vi vet vad våra grannar har fått och vad de har för skick på hus och tomt. Alla får ungefär lika mycket, oavsett skick. Det känns inte rimligt. Det skiljer ett par hundra tusen, men inte mer än så. Det känns som att Boliden försöker lura oss. Vi vill inte ha ett slott, men vi vill ha något som är skäligt." (Boende, Liikavaara)

"Vi upplever inte det. Samtidigt är det svårt att veta eftersom processen är så hemlig. Ett mer slarvigt byggt hus har fått samma värdering som vårt, varför är det så? Vi missunnar ingen något, men man vill ju att det ska vara rättvist." (Boende, Sakajärvi)

"Nej, de säger att fastighetsvärderingarna ska vara rättvisa, men det är det inte. Det hör vi grannar emellan, den som pratar mest verkar få mest. Vi pratar med varandra och jämför och vi förstår inte varför våra egendomar värderats olika." (Boende, Liikavaara)

När påståendet ställdes åsyftades om processen upplevdes rättvist i jämförelse med andra fastighetsägare, vissa lyfte dock även upp huruvida de upplever processen rättvis gentemot Boliden.

"Nej vi pratar David och Goliat, så det är inte rättvist. Boliden är stora och vi är små. Gällande grannar tror jag vi blir behandlade lika." (Utflyttad, Liikavaara)

Vidare tar några av de intervjuade upp aspekten att de som skrev avtal tidigt (före 2018) upplevs ha fått lägre ersättningssummor, eftersom Bolidens funktionsmodell inte hade införts då. De fastighetsägare som inte fått en värdering enligt funktionsmodellen avser dock Boliden kompensera vid behov, se Avsnitt 2.4.1.

"Den [förvärvsprocessen] är orättvis mot dem som inte stannat och orkat bråka. De som var ute tidigt i processen fick ett första bud som var lågt, hade de accepterat det hade de fått mindre än de som kom in i processen senare. Processen verkar ogenomtänkt från början eftersom det har ändrats så pass mycket." (Boende, Sakajärvi)

"Från början ja, vi kände oss nöjda med vårt bud och det är det viktiga [skrev avtal sommaren 2017]. Nu har vi dock fått höra att Boliden ändrat ersättningsmodell till 'funktionsmodellen' och de som ännu inte sålt har fått mycket högre bud än oss, det dubbla. Det är inte rimligt. Det kan inte skilja en miljon mellan mitt hus och grannens som är likvärdigt. Detta ändrar ju allt, nu känner vi oss inte nöjda med vårt bud i jämförelse med vad andra får." (Utflyttad, Sakajärvi)

Det har framförts åsikter kring att förvärvsprocessen och värderingen saknar transparens och det finns en irritation hos flera av de intervjuade kring att Boliden angivit att värderingarna är konfidentiella och att byborna inte bör diskutera och jämföra värderingar med varandra.

"Det verkar inte finnas en röd tråd, det är som att de kastat pil med värderingarna. Vi vill anlita en egen besiktningsman, men det får vi inte göra, 'för de vet ju inte hur Boliden tänker'. En vanlig villa med en vanlig tomt verkar ha fungerat bra vid värderingarna, men vi tycker att vi som har skog och stall inte får några pengar för det alls." (Boende, Sakajärvi)

"De [Boliden] borde köra med öppna kort, och det säger de att de gör, men när vi jämför så stämmer det inte. Det är därför samverkansgruppen finns, så att vi kan samverka emot Boliden. De sa att mitt bud var konfidentiellt, men det första jag gjorde var att vidarebefordra till alla grannar så att de inte behöver fundera." (Boende, Liikavaara)

"Hur det fungerar och hur de värderar presenteras aldrig. De [Boliden] kan aldrig ge ett rakt svar på hur de gör. De vill inte heller att vi ska prata med varandra om det här, om värderingar eller någonting. De som sålt ska inte heller berätta, men det är ju offentliga handlingar, så Boliden kan inte hindra dem." (Boende, Liikavaara)

Vidare påpekar några av de intervjuade att de upplever att förvärvsprocessen är utdragen. Exempelvis påpekar en av de som redan flyttat att de fick vänta ett år från beskedet att de skulle behöva flytta tills de fick en personlig kontakt med Boliden och kunde börja förhandla. En annan påpekar att tiden mellan värdering och besked om vilka ersättningsbostäder som erbjöds var lång och plågsam. Många i undersökningen har fortfarande inte förhandlat klart eller ens börjat

förhandla och för dessa är således processen än mer utdragen. Någon uttrycker dock att det är positivt då det innebär att hen får bo kvar i sitt hus längre, men de flesta framhåller att det är jobbigt att leva i ovisshet.

”Året från beskedet i april 2016 tills vi fick kontakt med [Boliden] 2017 var väldigt jobbig. Mycket oro och grubblande. Vi hade ett år av ovisshet och oro innan vi visste hur vi skulle göra.” (Utflyttad, Sakajärvi)

”Jag tänkte, är detta allt jag får? Det räcker inte till ett nytt hus. Så det var fruktansvärt innan jag träffade [Boliden] igen. Jag mådde inte bra av det. Jag fick vänta flera månader innan jag fick veta vad jag kunde få i utbyte [ersättningsbostad]. Tiden med ovisshet var jobbig.” (Boende, Liikavaara)

”Nu är det 2019 och [Boliden] har sagt att vi ska bort 2020. De är de som har bråttom, inte vi.” (Boende, Liikavaara)

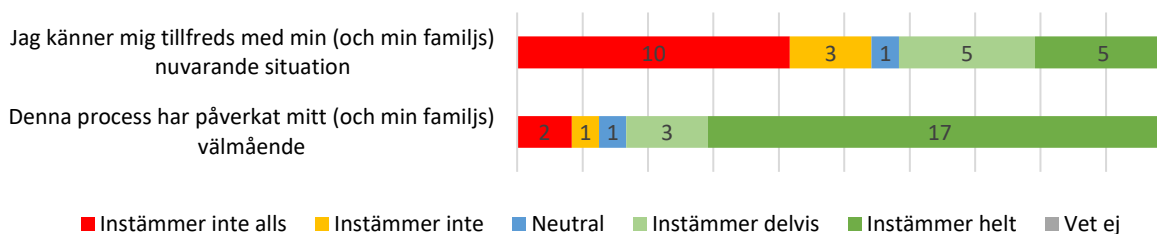
”De [Boliden] har hållit på i flera år nu men det händer ingenting, och för mig är det ju bra! [...] Jag hoppas att jag dör innan jag behöver flytta, jag vill inte hamna på något äldreboende.” (Boende, Sakajärvi)

4.5 OM PÅVERKAN PÅ VÄLMÅENDE OCH SOCIALT SAMMANHANG

De viktigaste frågorna att få svar på i denna undersökning har varit de som handlar om hur de intervjuade fastighetsägarna mår och hur de anser att deras välmående har påverkats av denna process. I följande avsnitt redovisas det som framkommit under intervjuerna kring hur tillfreds de intervjuade är med sin situation, hur deras välmående påverkats, hur tillgängligheten till deras sociala nätverk och service påverkas samt hur de ser på framtiden.

4.5.1 Välmående

De intervjuade fick ta ställning till påståenden om hurvida de känner sig tillfreds med sin nuvarande situation och om deras välmående har påverkats av förvärvsprocessen. Påståenden och resultat redovisas i Figur 15.

Figur 15. Påverkan på välmående.

På påståendet ”Jag känner mig tillfreds med min (och min familjs) nuvarande situation” är det ungefär hälften som instämmer och hälften som inte instämmer. Det går att se en skillnad i att de som flyttat/sålt/skrivit avtal eller bestämt sig för hur de ska göra i högre utsträckning känner sig tillfreds med sin situation jämfört med de som inte bestämt sig eller hittat en lösning.

”Ja, och så har vi känt hela tiden. Vi har fått det som vi vill ha det.” (Boende, Liikavaara)

”Ja vi har landat i allt nu. Boliden hade kunnat få kläcka ur sig det tidigare, det är som att vi har väntat på besked i ett år.” (Boende, Laurajärvi)

”Ja jag trivs här i [det nya sambället], det har jag gjort sedan första gången jag kom hit, men min fru trivs inte lika bra, men det blir nog bättre. Det känns skönt att vi lämnat byn, även om det ibland känns sorgligt.” (Utflyttad, Sakajärvi)

”[Ja] men det kanske är för att jag inte skrivit på något än. Det innebär att det ligger hos Boliden, så de borde känna press på sig, inte jag.” (Boende, Liikavaara)

De flesta som angett att de inte alls instämmer med detta påstående återfinns i den grupp som ännu inte har hittat en lösning, vilket är cirka tio personer (se Figur 9). Återkommande kommentar till påståendet har varit att ovissheten är påfrestande. Det är något fler av de intervjuade i Sakajärvi än i Liikavaara och Laurajärvi som svarat att de inte instämmer. Det är dock en för liten skillnad för att kunna avgöra att de boende i Sakajärvi generellt är mindre tillfreds med sin situation än de i Liikavaara och Laurajärvi.

"Inte som det är nu. Det är ovissbeten, att jag inte vet någonting. Var ska jag hamna i slutändan? Att jag måste lämna det här känns inte bra." (Boende, Liikavaara)

"Nej, ovissbeten är jobbig. Vi har inte hört något från Boliden om vår situation sedan tidig december. Vi vet inte alls vad som händer just nu och det känns jobbigt." (Boende, Sakajärvi)

"Nej, [vi trivs inte med] ovissbeten och spekulationerna. Det går oerhört mycket rykten, vilket gör att vi inte känner oss tillfreds." (Boende, Liikavaara)

"Ovissbeten är det värsta, ojämlikheten mellan oss och Boliden, vi har inget att säga till om i vårt eget liv" (Boende, Sakajärvi)

Även några av de som bestämt sig och/eller skrivit avtal/sålt är inte tillfreds då de upplever att förvärvsprocessen och förutsättningar ändras under tidens gång vilket gör att de inte vågar lita på att det kommer bli som det är sagt.

"Vi trivs med att vi har valt hus, men inte med strulet [...] Vår glädje som vi kände försvann i och med allt strul som uppstått. Det vore fint om Boliden i alla fall kunde erbjuda oss en utrullad gräsmatta som kompensation." (Boende, Liikavaara)

"Hur kan de inte ha en plan B när allt med tomterna inte är klart? Hade Boliden sagt direkt som det var med tomten hade jag direkt krävt en plan B, det hade känts bättre. Då hade vi varit förberedda på det strul som är nu." (Boende, Sakajärvi)

På påståendet "Denna process har påverkat mitt (och min familjs) välmående" har alla utom fyra svarat att de instämmer helt eller delvis. När de intervjuade utvecklat sina svar och beskrivit på vilket sätt de påverkats är det ingen som anger att de påverkats åt det positiva hållet. Sömnsvårigheter, magproblem, blodtrycksförändringar samt oro och stress är återkommande beskrivningar på vad de intervjuade upplever. Tydligt är att ovissheten är påfrestande. Att inte veta hur framtiden ska bli, att leva i något sorts "pausläge" där man inte vet om ska våga satsa på sitt nuvarande boende samt grubblande kring den nya bostaden skapar oro hos flera av de intervjuade.

"Vi har levt med oro och många sömnlösa nätter ett långt tag. 'Var ska vi ta vägen, var hamnar vi? När i tid? Var det här den sista julen här, eller får vi en till?'" (Boende, Sakajärvi)

"Det kan man säga! Jag vill inte tänka på allt, jag blir bara ledsen när jag tänker på det. Jag får ta smällen när det kommer, nu vill jag bara hålla det undan. Så länge det går. Det känns inte bra." (Boende, Liikavaara)

"Absolut. Jag har haft ont i magen, särskilt i början. Jag får ta sömntabletter ibland då jag har svårt att sova. 'Vad händer nu? Vad gör jag?' Jag är ju själv, ensam i det här. Även om vi som är kvar i byarna ser efter varandra så står jag ensam i min egen process. Jag känner att jag måste ta hjälp av en jurist som kan det här och kan guida mig. Aitik är så stora och jag är bara en liten människa [...] Jag har inte orkat dra upp skidspår i år, och det är ju på grund av det här. Jag oroar mig, tappar ork att göra det jag vill [...]" (Boende, Liikavaara)

"Ja, [en av oss] har fått högt blodtryck vilket han inte haft tidigare och måste medicinera för det. Jag äter medicin mot magsyra. Det är oron som tär, och det har pågått några år nu. Det går i vågor." (Boende, Liikavaara)

"Ja, jag har vaknat på nätterna med tankar. Har jag valt rätt? Borde vi ha väntat lite längre? Hur kommer det vara att bo i stan? Hur blir det med grannar? [...] Det pendlar upp och ned. Jag oroar mig för hur människor påverkas psykosocialt; hur hälsosituationen är för de som måste flytta." (Boende, Liikavaara)

"Den här processen förstör sömnen, vi grubblar på nätterna över hur det ska bli. [...] Jag önskar av hela mitt hjärta att vi får ett beslut: så här blir det." (Boende, Sakajärvi)

"Detta är det enda som det pratas om i byn. Nu vill vi egentligen bara ha ett avslut, det är påfrestande att det aldrig blir klart. Det är så bråttom från Bolidens sida, men inget händer. Vi orkar inte ens byta en trasig blandare, för vi ska ju bort snart, men vi vet inte exakt när..." (Boende, Sakajärvi)

En av de intervjuade påpekar att hens välmående redan var påverkat innan förvärvsprocessen drog igång eftersom vetskapen om fyndigheten i Liikavaara skapat oro för att behöva flytta sedan länge.

"Från 2000-talet har vi gått lite i pausläge, vi har inte vågat satsa. Vi har frågat oss om det är värt att sätta pengar på en investering, som en ny luftvärmepump. Vi har undrat: när kommer Boliden? Jag har känt på mig att något ska hända snart, men aldrig vetat exakt när. Ovissheten har påverkat oss. Det är det som varit värst, därför kändes det först bra 2016 när vi fick höra att det skulle bli av; ovissheten minskade." (Boende, Liikavaara)

Vidare lyfter vissa fram att förvärvsprocessen gjort dem energi- och orkeslösa. Att mycket energi har försvunnit i frustration och att ändringar i information och process har orsakat en känslomässig berg- och dalbana. Några upplever att tröttheten även tär på relationen mellan familjemedlemmar.

"Ja. Den stressen som var i början, före vi fick besked om att vi skulle inkluderas i inlösen var riktigt jobbig. Jag har haft magkatarr på grund av det här. Vi har förlorat energi på frustration och sådant. Vi önskar att vi hade sluppit den tiden, innan vi blev inkluderade, för efter det har det blivit bättre." (Boende, Laurajärvi)

"Det är skitjobbigt. Jag har sovit dåligt i flera år nu. Eftersom vi är trötta blir det lätt konflikter mellan mig och barnen och mina föräldrar, och så Boliden på det [...] Det är jobbigt att pendla mellan alla olika besked, som 'ni kan absolut bo kvar' och 'några i byn måste flytta men ni kan bo kvar hur länge som helst' och 'ni måste flytta.'" (Boende, Sakajärvi)

"Jag har ätit magsyrabämmande morgon och kväll och har ändå ont i magen ibland. Vi är ofta energilösa, geisten går ur en. Vi trivs med varandra, har lagom med pengar, hälsa, men på grund av Boliden är vi konstant under oro och press. [...] Vi påverkar varandra och vissa dagar påverkar det relationen när den ena har ork och den andra inte. [...] På grund av stress tappar jag ofta tråden i samtal och glömmar saker, det har ökat med den här processen." (Boende, Sakajärvi)

"Känslorna har pendlat, det har känts som en berg- och dalbana. Och nu har vi accepterat att det är såhär, så det känns bättre nu. Men det är klart att vi grubblar kring hur det nya kommer att kännas." (Boende, Laurajärvi)

Vidare påpekar vissa att de upplever en sorg. Vissa lämnar inte bara sitt eget hem, utan även sina barns och/eller sina föräldrars och släktingars hem och marker. Det faktum att byn kommer försvinna, att de inte kommer gå att åka tillbaka och besöka den, upplevs särskilt tungt. Flera påpekar också att livsstilen kommer att förändras till följd av deras flytt från byn.

"Jag har en sorg i och med att jag ska flytta, men jag försöker se bortom det. [...] Jag tappar mina rötter och det gör ju barnen också." (Boende, Liikavaara)

"Det som nu känns tråkigt är att tänka på huset, att det är rivet. Jag har inte velat se bilder på det. Det är stället där barnen vuxit upp och vi har många fina vänner där. Vi startade vårt liv ihop där och har bott hela vårt gemensamma liv där. Det är en sorg att lämna det." (Utflyttad, Sakajärvi)

"En sak som svider, men som Boliden inte kan ändra på, är att de flesta som flyttar ifrån sina hembyar kan åka tillbaka, till exempel för att visa yngre släktingar hur släkten har bott eller för att plocka svamp. Det kommer inte vi kunna, allt kommer ju att jämnas med marken." (Boende, Liikavaara)

"Det vi förlorar är inte främst vårt hus, utan vårt sätt att leva. Här behöver vi inte pendla men kan ändå leva vårt 'tätortsnära byaliv'" (Boende, Sakajärvi)

Det bor flera barn i olika åldrar i byarna och de påverkas också av denna process. Flera är i yngre tonåren och mycket väl medvetna om vad som sker medan andra är för små för att riktigt förstå vad som händer men påverkas av hur deras föräldrar mår. Barnperspektivet har lyfts fram vid flera

intervjuer och vid ett par intervjutillfällen var också barnen med, vid ena tillfället var de dock så små att de inte kunde uttala sig i frågan.

"Barnen mår dåligt när de inte får klara besked om hur processen fortlöper och om vi kan flytta [det datum som är sagt]. Det sliter på alla. De blir oroliga när de ser att jag är orolig, de tappar lite glädje när jag är orolig." (Boende, Liikavaara)

"Det blir mycket grubblande vilket även märks på [sonen]. Ena stunden tycker han att det är skitfränt och kul att få bo i stan! Sedan kommer han på att 'där får man ju inte köra cross...vi kan inte flytta!' Vissa dagar grubblar han mycket. När vi föräldrar inte bestämt om vi är positiva eller negativa till det här blir han också osäker på hur han ska känna." (Boende, Sakajärvi)

"Mina barn är också oroliga, de vet inte om dom kommer bo kvar här. Funderingar har funnits kring att lämna kommunen helt, men det känns inte som ett bra alternativ. Barnen vill inte flytta från sina kompisar och bryr sig inte lika mycket om vi kan ha hästar eller inte. Det blir barn och kompisar vs. djur och mamma, och det är inte en rolig situation." (Boende, Sakajärvi)

"Barnen säger också att andra barn och lärare ställer frågor, särskilt till [sonen]. Det är jobbigt att ständigt bli påmind. Tanken på att flytta är tung. Barnen har sina kompisar och hästar här. Det finns åtta barn/ungdomar i närheten som har hängt ihop länge [...]. Det spelar ingen roll att det skiljer lite i ålder och att det är flickor och pojkar, alla är med varandra ändå." (Boende, Liikavaara)

"Våra barn har funderat mycket på hur det ska gå till när vi flyttar. 'Får vi ta med våra leksaker? Vad är en gruva? Kommer det en man i en bil och säger att nu måste ni flytta?' Vår sexåring är ändå taggad på att flytta nu, när vi väl har pratat med honom förstår han hur det är. Men innan vi visste var det jättejobbigt, för andra frågade oss om flytt och då blev äldsta sonen orolig 'va, ska vi flytta? När kommer gruvan till oss?'" (Boende, Laurajärvi)

Ett annat perspektiv som framhölls av några av de intervjuade är att samhällsomvandlingen som pågår i Malmberget och Gällivare "är på allas läppar" vilket påverkar de boende i byarna eftersom de ofta får frågor om sin situation vilket upplevs jobbigt.

"Vi har blivit folkskygga till följd av att andra alltid frågar 'hur går det för er i byarna?'. Men det händer ju ingenting, vi orkar inte ta diskussionen. Folk på stan fattar inte grejen, de säger 'Ni får ju ett nytt hus!' men för oss handlar det inte om det." (Boende, Sakajärvi)

"Det ligger alltid nära och vi blir påmind om det ofta. Har vi lyckats tänka på annat är det ändå alltid någon som ställer frågor så att vi påminns [...] Det går oerhört mycket rykten, vilket gör att vi inte känner oss tillfreds. [...] Sambällsomvandlingen i Gällivare är på allas läppar, så alla man träffar frågar hur det går. Det är jobbigt, för vi vet ingenting. Det och spekulationerna från andra tär på oss, både vuxna och barn." (Boende, Liikavaara)

Några av de som redan har flyttat från byarna påpekar att deras situation och välmående har blivit bättre sedan de fattat ett beslut och flyttat.

"Det är klart, lite orolig har man varit naturligtvis, särskilt från början. Men när beslutet om att vi skulle flytta väl var taget så blev det bra [...] Att flytta var egentligen ingen sak, det var oroligheterna som var lite jobbiga ett tag. När vi väl flyttat fick vi mycket att göra här i nya bostaden så då tänkte vi på det istället. Naturligtvis var det lättare att släppa det gamla då." (Utflyttad, Sakajärvi)

"Vi hade ett år av osäkerhet och oro innan vi visste hur vi skulle göra. Efter beskedet om värderingen kändes det bättre. När vi hade hittat det nya huset så ville vi bara flytta för att starta om." (Utflyttad, Sakajärvi)

I viss mån verkar åldern ha en betydelse här då alla de fyra fastighetsägare som inte anser att deras välmående påverkats nämnvärt är över 60 år, varav tre är över 75 år. Kommentarer som dessa personer lämnat i samband med påståendet har varit:

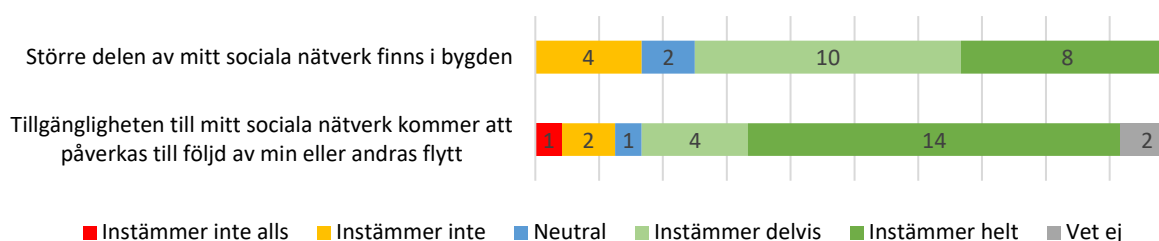
"Nej, vi mår bra." (Boende, Liikavaara)

”Nej vi har varit nöjda med processen.” (Utflyttad, Sakajärvi)

”Nej det påverkar inte mig. Det påverkar däremot de yngre i stor utsträckning. Det är osäkert för dem, de vill kunna trivas.” (Boende, Sakajärvi)

4.5.2 Socialt sammanhang och tillgänglighet

De intervjuade fick ta ställning till ett antal påståenden om deras sociala nätverk och hur de bedömer att tillgängligheten till det sociala nätverket kommer förändras (eller har förändrats) till följd av deras eventuella flytt. Detta eftersom tillgång till socialt nätverk och relationer har betydelse för människors hälsa och välbefinnande. Forskning har visat att sociala nätverk exempelvis kan stärka en människas självkänsla och ge stöd vid stressituationer samtidigt som socialt isolerade personer löper större risk till för tidig död (Nygqvist 2005, Eriksson 2003). Med socialt nätverk menas vänner, familj och släkt och med bygden menas de tre byarna. Påståenden och resultat visas i Figur 16.

Figur 16. Tillgänglighet till socialt nätverk.

När det gäller påståendet ”Större delen av mitt sociala nätverk finns i bygden” så är det en majoritet (18 av 24) som instämmer helt eller delvis. Många kommenterar att man har vänner och familj i byarna, men även på andra håll. Fyra respondenter instämmer inte i påståendet medan två är neutrala. Om Sakajärvi räknas bort är det fortfarande en majoritet, men inte lika stor, som instämmer i påståendet (8 av 13).

”Jag umgås mycket med mina grannar.” (Boende, Liikavaara)

”Mina föräldrar bor här och jag har många släktingar och bekanta här då jag bott här i snart 30 år.” (Boende, Liikavaara)

”Visst umgås jag med en del i byn, men de flesta av mina nära vänner bor på andra ställen.” (Boende, Liikavaara)

”Inte nu längre, nu är det bara en morbror kvar i byn, innan hade jag nästan hela släkten här. Men vi har vänner i byarna.” (Boende, Liikavaara)

De flesta (18 av 24) instämmer också helt eller delvis i påståendet ”Tillgängligheten till mitt sociala nätverk kommer att (eller har) påverkas av min eller andras flytt”. På vilket sätt är dock olika. För vissa påverkas det till det sämre och för andra till det bättre. Vissa framhåller att de får längre till sina nuvarande grannar men närmre till vänner och släkt som bor på annat håll. Två har svarat att de får närmre till vänner och familj. De som ännu inte vet var eller om de ska flytta har kunnat svara ”vet ej”, men vissa har valt att svara hur de tror att de kommer bli. De som bor kvar i byarna påverkas även av att de andra byborna flyttar.

”De befintliga kontakterna kommer nog hamna en bit bort, man kan inte längre knalla över och låna mjölk och dricka kaffe. Man måste ta bilen till varandra istället.” (Boende, Sakajärvi)

”Vi i byn kommer ju splittras, så på så sätt får vi det sämre.” (Boende, Liikavaara)

”Vi tappar det sociala med de i byn, men kommer närmre de vi känner i Gällivare.” (Boende, Sakajärvi)

”Till det bättre, våra grannar flyttar till samma ställe. Men vi får längre till vissa.” (Boende, Laurajärvi)

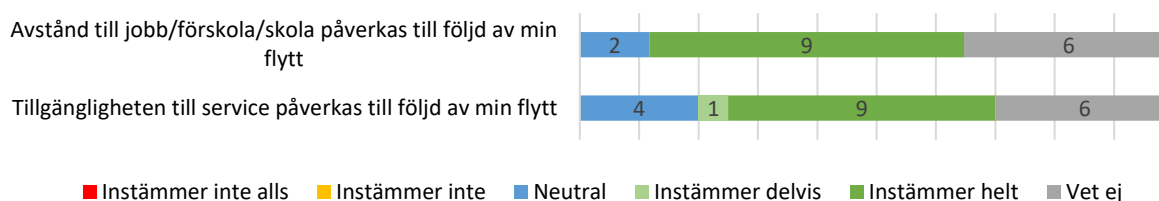
"Jag har flyttat långt bort från de jag kände, här uppe kände vi inte någon när vi flyttade hit." (Utflyttad, Liikavaara)

"Vi har flyttat långt bort men träffar fortfarande byborna ibland, och så har vi kommit närmre de vänner och släkt som bor här." (Utflyttad, Sakajärvi)

"De som bor nära brukar hälsa på mig, det blir kanske svårare efter en flytt." (Boende, Sakajärvi)

"Vi vet inte eftersom vi inte vet var vi hamnar." (Boende, Sakajärvi)

Något som påtagligt påverkar ens vardag är om avstånd till jobb, förskola/skola och service, så som affärer och bensinstation, förändras. Resvägar till och från jobb och förskola/skola påverkar vardagslogistiken, särskilt om man har barn som behöver skjuts till och från förskola/skola och aktiviteter. Därför fick de intervjuade ta ställning till ett par påståenden om hur detta kommer att förändras för dem, resultatet visas i Figur 17.

Figur 17. Tillgänglighet till jobb, förskola/skola och service.

Majoriteten av de som vet vart de ska flytta, har svarat att tillgängligheten till jobb och förskola/skola samt service kommer förändras till det bättre, alltså att de får närmre. Några är neutrala då avståndet inte förändras nämnvärt. Endast tre respondenter anger att de får längre till jobb och/eller förskola/skola och en att de får längre till service. Några av de intervjuade är pensionärer och berörs inte av det första påståendet. Att få närmre till jobb och förskola/skola ses som positivt bland de intervjuade. Att få närmre till service, som affärer, anses också positivt samtidigt som vissa påpekar att det inte är något de efterfrågat eller egentligen har behov av.

"Det blir mycket närmre, vi kommer kunna cykla till jobbet istället för att ta bilen." (Boende, Liikavaara)

"Det förändras till det bättre. Vi får fem km till Gällivare, där vi jobbar och går i skola, istället för 15 km" (Boende Sakajärvi)

"Delvis, under en viss tid blir det lättare. Med en femåring kommer det bli lättare att bo närmre stan." (Boende, Liikavaara)

"En får närmre, en får längre till jobbet. Sonen får närmre till skolan. Vi får närmre till all service." (Boende, Sakajärvi)

"Jag bytte jobb på grund av flytten, och nu är avståndet ungefär detsamma som jag hade innan." (Utflyttad, Liikavaara)

"Vi får närmre till affärer. Plogning kan bli ett problem, här har vi grannar vilket innebär att man kan få hjälp, det blir svårt på det nya stället om vi är de enda som flyttar dit." (Boende, Liikavaara)

"Vi kommer få fyra mil till jobb och förskola, enkel väg. Det är tre mil längre än idag. Vi får en timme mer i bil varje dag [...] och det får vi ingen kompensation för [...] Vi får närmre till affärer, men det är inget vi har efterfrågat." (Boende, Laurajärvi)

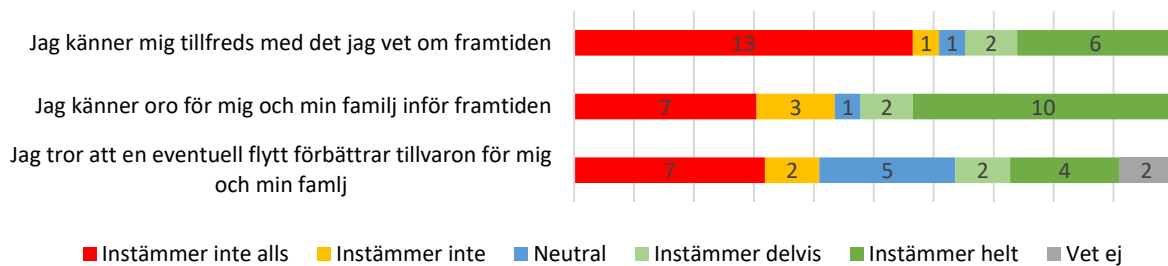
"Vi vet inte eftersom vi inte vet var vi hamnar." (Boende, Sakajärvi)

Vidare påpekar en respondent att Gällivare kommun, till följd av deras flytt, blir av med den service som de idag erbjuder på platsen:

”Fler kan komma att flytta härifrån eftersom vi och vår verksamhet med islandshästar försvinner. Vi har kunder från både Gällivare och Kiruna, verksamheten här har varit stor och den kommer att lämna ett hål efter sig [...] Kommunen förlorar sin enda ridskola för islandshästar, så andras tillgänglighet till den typen av service påverkas.” (Boende, Sakajärvi)

4.5.3 Tankar om framtiden

Hur de intervjuade fastighetsägarna tänker kring framtiden varierar. En majoritet anger att de inte är tillfreds med det de vet om framtiden samtidigt som det är färre än hälften som anger att de känner oro inför framtiden. Huruvida de intervjuade anser att en flytt kan förbättra (eller har förbättrat) tillvaron för dem är blandat, se Figur 18.

Figur 18. Påståenden om framtiden, inklusive Sakajärvi.

De flesta som anger att de inte känner sig tillfreds med det de vet om framtiden tillhör den grupp som ännu inte bestämt sig eller börjat förhandla med Boliden. De finns även ett antal som bestämt sig/skrivit avtal men som inte känner sig tillfreds eftersom det fortfarande finns oklarheter kring avtal och/eller den nya bostaden. De som redan har flyttat känner sig alla tillfreds med det de vet om framtiden och de oroar sig inte heller för framtiden. De som oroar sig mest är de som ännu inte bestämt sig eller inlett förhandlingar.

”[Ja, vi känner oss tillfreds] det är bara de sista pusselbitarna som ska falla på plats.” (Boende, Laurajärvi)

”Absolut [vi känner oss tillfreds]. Om vi får hemlängtan finns ju Gällivare kvar. Vi känner att det här var det bästa beslutet vi kunde ta med tanke på omständigheterna.” (Utflyttad, Sakajärvi)

”Jag oroar mig inte för framtiden, jag är för gammal för att tänka så.” (Boende, Liikavaara)

”Nej [vi känner oss inte tillfreds] för vi vet ingenting. Vi vet att vi måste bort, men inget mer.” (Boende, Liikavaara)

”Vi vet inte alls hur det blir eftersom vi inte vet vad vi har att välja mellan.” (Boende, Sakajärvi)

”Det är så tyst från Boliden så nu vet vi inte hur framtiden ser ut.” (Boende, Sakajärvi)

”Vi vet lite för lite om vad Boliden ska hitta på. Men vi vill bo kvar och kommer att göra det så länge vi kan, men vi tror att oron kommer att finnas där hela tiden.” (Boende, Laurajärvi)

”Om detaljplanen hade varit klar hade vi varit tillfreds, men nu känns det som [instämmer inte alls]. Det är osäkerheten som är det värsta.” (Boende, Sakajärvi)

”[Jag känner oro,] det gör jag. Det är ovissheten och att jag ska mista allt det här. Det känns.” (Boende, Liikavaara)

Det är fler som är negativt än positivt inställda till en flytt, samtidigt som sju anger att de är neutrala eller inte vet, till stor del eftersom de ännu inte vet vart de ska flytta. Som nämnts i Avsnitt 4.5.1 är de som redan flyttat generellt mer positivt inställda och två av dessa instämmer i att deras tillvaro har blivit bättre sedan de flyttat och två svarar neutralt.

”[Nej, en flytt förbättrar inte för mig] jag kommer aldrig ha det bättre än jag har det här.” (Boende, Sakajärvi)

”Nej det tror jag inte [att ett flytt förbättrar tillvaron]. Jag funderar på att flytta från kommunen, jag upplever inte att jag fått något stöd från kommunen.” (Boende, Liikavaara)

”Det finns för- och nackdelar med allt. Det kanske blir bra, det kanske blir sämre.” (Boende, Laurajärvi)

”Att flytta var egentligen ingen sak, det var oroligheterna som var lite jobbiga ett tag” (Utflyttad Sakajärvi)

De intervjuade fick även svara på en fråga om hur de hoppas att deras liv ser ut om cirka fem år. Här svarar de flesta att de hoppas och tror att de har hittat en bra lösning och kommer trivas där de bor. För några är det svårt att tänka positivt kring framtiden då den är förenad med ovisshet.

”Att vi bor bra och att alla de vi står nära trivs på sina ställen. Att vi orkar tänka på annat än om vi ska bygga altan eller friggebod. Att vi alla bor trivsamt och kan ladda batterierna. Att vi har lugn och ro. Jag förstår att gruvorna måste vara kvar, men vi måste få leva och bo bra också.” (Boende, Liikavaara)

”Att vi har funnit ro, oavsett om vi bor dit vi ska flytta nu eller om vi sålt och flyttat till en annan by. Om fem år kommer vi att trivas, för det har vi sett till.” (Boende, Laurajärvi)

”Att vi bor någonstans där det ser ut som nu, nära vatten, lugnt och skönt. Liknande där vi är nu. Absolut inget betonggetto. Sätter jag [min man] i lägenhet då dör han på en gång!” (Boende, Sakajärvi)

”Jag tror inte att jag bor kvar i byn då, men i kommunen. Jag kan tänka framåt och känna att det känns okej, något hopp har jag. Jag är inte pessimist.” (Boende, Liikavaara)

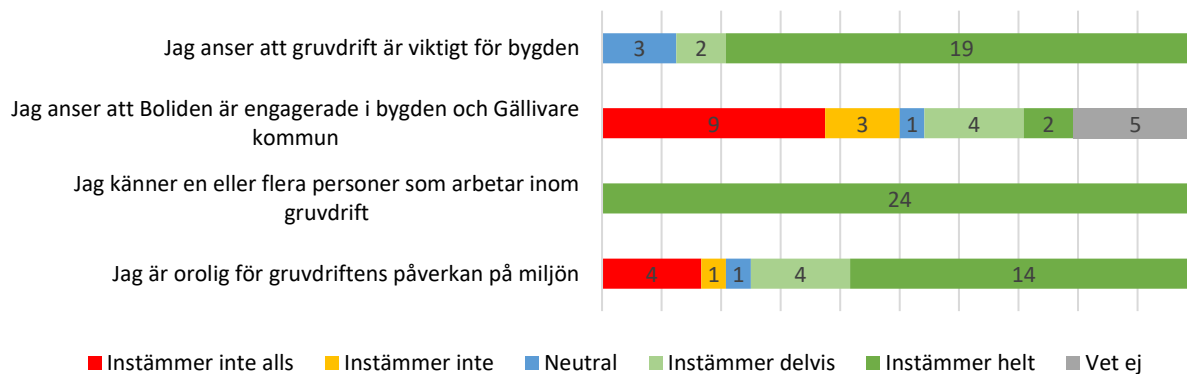
”Förutsatt att jag och Boliden kommer överens på mina villkor så tror jag att det kan bli bra.” (Boende, Liikavaara)

”Om jag verkligen fick önska skulle vi bo kvar under de förutsättningar vi har nu. Annars vill jag ha förutsättningar att leva på samma sätt som vi har gjort hittills, med djuren hemma och rimligt avstånd till skola och aktiviteter för mina barn.” (Boende, Sakajärvi)

”Det är så svårt att tänka, för vi vet ingenting. Vi ser bara en svart vägg och har inte möjlighet att se förbi den. Vi känner oss så maktlösa.” (Boende, Sakajärvi)

4.6 OM FASTIGHETSÄGARNAS INSTÄLLNING TILL GRUVDRIFT GENERELLT

Fastighetsägarna fick även svara på ett antal påståenden om gruvdrift generellt. Detta för att undersöka om de, som på ett mycket påtagligt sätt påverkas av gruvverksamhet, allmänt har en negativ inställning till gruvdrift. Resultatet visar dock att så inte är fallet. Samtliga anser att gruvdrift är viktigt för bygden och för Gällivare då det skapar arbetstillfällen och vissa påpekar att samhället inte hade existerat utan gruvdriften. Alla känner någon som arbetar inom gruva och några gör det själva. Påståenden och resultat redovisas i Figur 19.

Figur 19. Deltagarnas inställning till gruvdrift.

Några av de kommentarer som lämnades i samband med påståendet ”Jag anser att gruvdrift är viktigt för bygden” är:

”Utan gruva hade inte samhället funnits. Gruvdriften bidrar till arbetstillfällena, både de i gruvan och de i samhället, som skola, brandkår och sjukhus.” (Boende, Liikavaara)

”De bidrar med jättemycket positivt med tanke på arbetstillfällena och välfärd i kommunen, och för hela Sverige. Tack vare dem har vi råd att ha sjukvård här. Boende har råd att handla så vi får ha affärer.” (Boende, Sakajärvi)

”Det är den verkliga. Den skapar jobb som behövs och vi behöver få fram metallerna.” (Boende, Liikavaara)

”Gruvdrift är inte trevligt, men det måste finnas jobb.” (Boende, Sakajärvi)

”Givetvis så får folk jobb. Men tyvärr stannar så lite av pengarna här, bara kommunalskatten för de som bor här, resten försvinner härifrån [...]” (Boende, Liikavaara)

”Ja arbetstillfällena skapas, men ska det få vara till vilket pris som helst?” (Stugägare, Laurajärvi)

Det är få av de intervjuade som upplever eller känner till att Boliden engagerar sig på andra sätt i samhället än genom att skapa arbetstillfällena i gruvan, som till exempel genom sponsring.

”Ibland sponsrar de saker, men de syns inte alls i samhället jämfört med LKAB.” (Boende, Laurajärvi)

”De är dåliga på att satsa på det. De sponsrar väldigt lite, det vore trevligt om de satsade lite och hjälpte till och byggde upp något för ungdomar så de blir kvar i Gällivare.” (Boende, Liikavaara)

”Ja de sponsrar diverse hockey- och fotbollslag. Litegrann i alla fall, någon vintertävling och så där de betalar startavgift för de som jobbar på Boliden, och på så sätt stöttar de indirekt lokala föreningar.” (Utflyttad, Sakajärvi)

Ett flertal av de intervjuade oroar sig för den miljöpåverkan som gruvdriften medför. Flera framhåller dock att de störningar som de själva utsätts för, som buller och vibrationer, är något som de kommit att vänja sig vid. Många har ju dessutom valt att bosätta sig i byarna långt efter att Aitikgruvan startade på 1960-talet.

”Javisst, jag tänker på föreningar av vattendrag och miljön, från både Aitik och LKAB.” (Utflyttad, Liikavaara)

”Absolut, jag plockar inte längre bär här och idag äter jag inte fisken från sjön eller älven. När jag jagar blir jag vit av allt damm från gruvan.” (Boende, Liikavaara)

”Jag är inte orolig att det händer något när allt fungerar som det ska, men jag är rädd för ett dammhaveri. Det skulle få ödesdigra konsekvenser.” (Boende, Liikavaara)

” [Jag känner] oro kring att folk behöver flytta, men de [Boliden] verkar ha koll på mossor och fåglar och ’miljöbiten’.” (Boende, Liikavaara)

”Vi är vana vid att det smäller och spränger från gruvan. Det är inget som stör oss.” (Fastighetsägare, Sakajärvi)

”Det är klart vi hör Aitik, men vi har vant oss och störs inte.” (Boende, Sakajärvi)

4.7 FASTIGHETSÄGARNAS FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG

Då de intervjuade fastighetsägarna framfört en hel del synpunkter på hur kommunikationen med Boliden och förvärvsprocessen fungerat fick de möjlighet att lämna förslag på hur detta hade kunnat fungera bättre. En lång rad förslag har framförts, varav vissa är gemensamma för flertalet av de intervjuade. Nedan presenteras ett representativt urval av förslagen.

4.7.1 Kommunikation

När det gäller kommunikationen har flera uttryckt önskemål om att de skulle ha fått en förvarning om beskedet som gavs på mötet i april 2016. Detta för att hinna smälta informationen och förbereda relevanta frågor inför mötet. Flera önskar också att Boliden redan i samband med beskedet om att byarna skulle tömmas hade presenterat ersättningsalternativ, för att minska tiden

med ovisshet som uppstod efter mötet. Vidare anser flera att Boliden skulle ha haft en annan ingång och börjat med att fråga fastighetsägarna om förslag på lösningar istället för att bara presentera ett faktum.

"Boliden borde ha skickat ett brev med information om dagbrott och inlösen innan mötet [i april 2016], så att vi hade kunnat förbereda oss och samla på oss frågor till mötet." (Boende, Sakajärvi)

"Boliden borde ha haft en plan då de presenterade att vi behövde flytta. Mötet skulle bara handlat om det och framtiden, och inte om mätningar av damm och buller. Ska vi flytta spelar ju damm och buller ingen roll. De skulle direkt ha visat förslag på tomter och hus och nämnt att man kan sälja och hitta något nytt själv också." (Utflyttad, Sakajärvi)

"Jag önskar att de hade meddelat oss tidigare. Vi har hört ryktesvägen att vi skulle bort 2020, men det har gått rykten ända sedan 1990 [...] Boliden skulle varit tydligare med detta, samt haft mer information när de släppte bomben, de borde ha förberett tomter m.m." (Boende, Sakajärvi)

"Boliden har kanske börjat i fel ända med allt det här. Jag tror processen blivit jobbigare än den behöver vara. De skulle lagt upp informationen det på annat sätt. Frågat hur vi vill ha det. Då hade de kanske hört att vi vill ha kvar Liikavaara, fast på ett annat ställe. De skulle haft en dialog, nu har allt bara presenterats utan att de frågat vad vi vill veta." (Boende, Liikavaara)

"[Boliden] skulle ha gått ut till oss boende först, i god tid. De skulle ha kommit hem till oss och diskuterat hur vi tänker kring det här med försäljning." (Boende, Liikavaara)

"Bolidens möten och kommunikation borde varit mer välplanerade. De skulle kanske åkt runt och pratat med oss personligen för att se vad vi ville istället för att gissa [...] De skulle varit tydliga från början och tänkt på vår situation [...] De frågade inte vad vi ville." (Boende, Laurajärvi)

Vidare har flera framfört synpunkter kring att det varit bristfällig information om värdering och ersättningsalternativ. Några påpekar också att det tagit lång tid att få återkoppling på frågor, samt att information har ändrats från gång till gång. Det är också kring detta som många förbättringsförslag framförts.

"De skulle ha varit tydligare på möten och kunnat svara direkt. Det har varit för långa turer mellan frågor och svar. Att varje möte återkommer med samma information gör att det känns lite hopplöst att gå dit [...] Boliden kommer med all information, kanske borde de samarbetat mer och låtit en del information komma från kommunen eller länsstyrelsen. Som det har varit nu har kommunen inte verkat intresserad alls." (Boende, Laurajärvi)

"Överinformera oss hellre än underinformera! Extra information kostar inget [...] Vi önskar att Boliden för processen framåt, att de ska vara på fötterna så att vi slipper jaga dem." (Boende, Laurajärvi)

"Vi vill röra oss framåt, och det måste Boliden driva. Det är inte vi som ska bryta malm. Det här ligger i deras intresse." (Boende, Liikavaara)

"[Jag önskar] Att Boliden hade varit mer tillmötesgående och hört av sig, jag vill inte behöva jaga dem [...] Boliden måste förbättra kommunikationen, bli bättre på att höra av sig. De som ännu inte har hittat tomter måste Boliden anstränga sig mer för. Hade allt fungerat smidigt för oss hade vi varit nöjda." (Boende, Liikavaara)

"Det är otydligt varför det finns så få tomter att välja på, återkoppling saknas på de förslag som vi lämnat in." (Boende, Sakajärvi)

"De skulle inte ha lovat saker de inte kan hålla." (Boende, Liikavaara)

"De måste sluta ändra sig, gällande mig och alla andra drabbade. Det blir en sådan konstig känsla med all ovissbet." (Boende, Liikavaara)

Det har även framförts önskemål om ett annat bemötande och mer förståelse för fastighetsägarnas situation från Bolidens representanter.

”Sluta säga att en del saker är ingenting värt, gamla ladugårdar, förråd och betesmark. Vi behöver det ju! Det används, alltså är det värt något.” (Boende, Sakajärvi)

”Boliden började med fel approach, hade de skött det här snyggt hade jag som privatperson inte behövt grotta ner mig i lagtexter.” (Boende, Liikavaara)

”De måste öka sin flexibilitet och ha förståelse för vår situation.” (Boende, Liikavaara)

”De borde sätta sig in i vår situation, förstå att de faktiskt tvingar oss att flytta.” (Boende, Liikavaara)

4.7.2 Förvärvsprocessen

När det gäller förvärvsprocessen är det flera av de intervjuade fastighetsägarna som anser att den varit väl utdragen och önskar att det funnits en mer tydlig tidplan. Bland annat framhålls att tiden från att de fick reda på att de behövde flytta tills att de fick information om ersättningsalternativ borde ha varit kortare. Det finns också önskemål kring att göra processen mer transparent och flera har påpekat att hela processen troligtvis skulle ha underlättats och förkortats om Boliden från början frågat dem om lösningar och ersättningsalternativ.

”Under första mötet skulle Boliden ha sagt: ’Vi vet att vi måste köpa er fastighet, fundera på vad ni vill ha’ [...] Hade vi själva fått sätta pris på huset hade nog den här processen varit över för längesedan, då hade det kanske tagit ett år istället för dessa fyra år [...] Hade Boliden skött kommunikationen bättre, om processen varit helt annorlunda, hade vi kunnat vara nöjda. Om vi fått säga vad vi ville ha innan de slängde fram något.” (Boende, Liikavaara)

”Processtiden hade minskat om jag hade fått berätta vad jag ville ha [...] Inlösningsprocessen har varit för lång. Boliden borde ha gett ett skäligt erbjudande på en gång, förklarat varför vi kan få det ena men inte det andra.” (Boende, Liikavaara)

”Det viktiga de [Boliden] ska veta är tidsaspekten och inlösen så att det fungerar smidigare och bättre nästa gång de ska göra något sådant här. Lite mer tid hade varit bra. Att få boendialternativ direkt hade varit mycket bättre. Vi blev less på att vänta på svar och därför flyttade vi från kommunen.” (Utflyttad, Liikavaara)

”Modellen med värdering och husförslag hade kunnat sitta ihop tigare så att jag sluppit en lång tid av oro.” (Boende, Liikavaara)

”De skulle visat mer transparens och redovisat hur de räknar ut sina summor. Vi vill kunna räkna på det själva med deras modell så vi ser att det stämmer.” (Boende, Sakajärvi)

”De skulle ha haft större transparens.” (Boende, Liikavaara)

Ett flertal av de intervjuade föreslår att Boliden skulle ha undersökt möjligheten att bygga upp en ny by på annan plats dit de berörda kunde välja att flytta. Att Gällivare kommun borde ha engagerat sig mer för fastighetsägarna och varit mer delaktiga i förvärvsprocessen framhålls också.

”De skulle ha börjat i en annan ände, lyssnat på vad vi har för intresse först. Eventuellt bygga upp en ny by som vi har nu. Det tror jag många hade nappat på [...] Vi vill inte in till stan, men det är nästan bara sådana förslag de har.” (Boende, Liikavaara)

”Boliden borde ha frågat vilka som vill bo kvar i by, köpt mark för en by nära en sjö och sedan flyttat dit de kåkar som går att flytta på.” (Boende, Sakajärvi)

”Boliden skulle ha jobbat mer med att hitta annan mark, tidigare! Boliden har för lite tid på sig, de borde ha påbörjat detaljplanearbetet tidigare så de hade kunnat bygga nya, likvärdiga byar.” (Boende, Sakajärvi)

”Kommunen borde hjälpa till mer och släppa till tomter så vi som måste flytta kan få det likvärdigt som vi har nu.” (Boende, Liikavaara)

Vidare påpekar några att Boliden borde ha gjort denna sociala konsekvensbeskrivning i ett tidigare skede, så att den hade kunnat bidra till att förbättra deras situation.

"Boliden skulle tidigare tagit reda på hur vi mår. De skulle ha gått ut och frågat, erbjudit något form av stöd, till exempel psykolog eller samtalsgrupp." (Boende, Laurajärvi)

"Den här intervjun borde ha hållits tidigare." (Boende, Sakajärvi)

"Jag hoppas att Boliden kan lära sig något av det här, för de som flyttar efter mig, och de byar som lär behöva flyttas i framtiden. Så att andra människor inte ska få det så här som jag har haft det." (Boende, Liikavaara)

Alla har inte valt att lämna några förbättringsförslag utan är nöjda med hela förfarandet.

"Nej [vi har inga förbättringsförslag] vi tycker att de har gått rätt väg i det här." (Boende, Liikavaara)

"Vi fick veta allt vi frågade om, vad mer kan man begära? Boliden måste ju vara där, de genererar arbetstillfällen åt alla håll. Vi måste ju gå vidare, även om det egentligen är otroligt att man måste tömma byar och städer på grund av gruvor, men vad ska man göra? Fanns inte gruvorna skulle ingen kunna bo här uppe alls." (Utflyttad, Sakajärvi)

4.8 SAMMANFATTNING AV INTERVJURESULTAT

Av de 24 intervjuade fastighetsägarna/hushållen bor nio i Liikavaara, fyra i Laurajärvi och elva i Sakajärvi. Fyra av de intervjuade fastighetsägarna har redan flyttat från byarna medan övriga bor kvar, varav två dock inte bor permanent i sina hus i byarna. Hur långt de som bor kvar har kommit i förvärvsprocessen varierar. Vissa har skrivit avtal och står i begrepp att flytta medan andra inte har börjat förhandla med Boliden än. Det går inte att se en tydlig generell skillnad i hur situationen och processen upplevs beroende på vilken by man bor i. Däremot går det att se att de som kommit längre i processen, särskilt de som redan har flyttat, generellt är mer positivt inställda än de som inte kommit lika långt i processen.

Det kan konstateras att samtliga intervjuade trivs, eller har trivts, i sina bostäder och i byarna och ingen anger att de skulle ha flyttat därifrån om det inte var för den planerade gruvverksamheten. Vissa har valt att bosätta sig på platsen på grund av läget och möjligheten att kunna ha djur och/eller utöva sina fritidsintressen, som friluftsliv och jakt, utanför husknuten. Andra har valt att flytta tillbaka eller stanna kvar då de vuxit upp i byarna och/eller har släkt som bott här i generationer. De intervjuade är fästa vid platsen och någon uttryckte att det har blivit ännu tydligare i och med denna process: *"Tidigare har vi nog tagit det vi har här för givet, det har varit självklart. Men nu märker vi hur mycket vi verkligen känner för platsen och läget"*. Samtidigt påpekar vissa att det sociala livet har förändrats i byarna de senaste åren då många redan flyttat därifrån på grund av gruvverksamheten.

De flesta av de intervjuade fastighetsägarna anger att de sedan länge känt till malmfyndigheten i Liikavaara och att det varit allmänt känt att byarna någon gång kommer behöva tömmas. Dock har det spekulerats så länge om när att flera trott och hoppats att det skulle fortsätta skjutas på framtiden eller att det till och med inte skulle bli av. Därför upplevde flera, trots kännedom, en chock när beskedet från Boliden om att byarna skulle tömmas väl kom. I Laurajärvi och Sakajärvi var det fler som blev förvånade än i Liikavaara.

De flesta av de intervjuade har synpunkter på hur processen för, och kommunikationen kring, förvärv av fastigheter har skötts från Bolidens sida. Ett flertal anger att de inte anser sig ha fått tillräcklig eller relevant information och att de har behövt ta reda på mycket information själva istället för att Boliden presenterat den. Det har också skett förändringar i processen och informationen vilket har upplevts frustrerande. När det gäller fastighetsvärdering och ersättning är det blandade åsikter huruvida den uppfattas som skälig eller inte. Ett flertal anser att de kompenseras tillräckligt för sitt hus, men inte för läget eller tomten. Vissa har godtagit Bolidens bud och skrivit avtal medan andra har avvisat det bud de fått. Detta gäller dock inte för alla då ett par av de intervjuade framhåller att de är helt nöjda med hur processen har fungerat.

Det är tydligt att de intervjuade är påverkade av den situation de befinner sig i och de flesta anger att deras välmående har påverkats negativt på något sätt under processen. Huvudvärk, magkatarr,

sömnlöshet och oro är återkommande symtom som nämns. I princip alla nämner att ovissheten kring framtiden har varit, och för vissa är, det jobbigaste i denna process. Att inte veta vart eller när man ska flytta eller vad man får i ersättning upplevs påfrestande. Samtidigt anger mer än hälften att de nu är tillfreds med den situation de befinner sig i, särskilt gäller detta för de som kommit längre i processen och tagit beslut. De som flyttat eller sålt är generellt mer nöjda med sin situation än de som ännu inte har hittat en lösning. Fyra av de intervjuade anger att de inte upplever att deras välmående har påverkats nämnvärt av att befinna sig i processen. De flesta anger också att de kan tänka positivt kring framtiden och att de tror att det kommer lösa sig på ett bra sätt, men för några av de intervjuade är framtiden i princip enbart förknippad med oro och ovisshet.

De flesta anger att tillgängligheten till deras sociala sammanhang och service kommer att påverkas till följd av deras flytt. Flera påpekar att de har en stor del av sitt sociala sammanhang i byarna och att de vid en flytt får längre till vänner och familj i som bor här, men att de å andra sidan får närmre till andra. De flesta som vet vart de ska flytta anger att de får närmre till jobb och förskola/skola och service eftersom många flyttar närmre Gällivare där de flesta jobb och skolor finns.

Återkommande förbättringsförslag från fastighetsägarna gällande kommunikation och förvärvsprocess handlar om att Boliden borde ha informerat tidigare om att byarna skulle tömmas samt ha presenterat en tydligare plan för fastighetsägarna. För att korta ner förvärvsprocessen och minska tiden med ovisshet önskar många också att Boliden skulle ha varit snabbare på att informera om ersättningsalternativ. Transparens, tydlighet och lyhördhet är andra faktorer som fastighetsägarna önskar mer av. Att Boliden skulle ha undersökt möjligheten att anlägga en ny by någon annanstans har också varit ett återkommande förslag. Det ska även framhållas att ett par intervjuade fastighetsägare är helt nöjda med förvärvsprocessen och anser inte att Boliden borde ha gjort på något annat sätt. Bland de som valt att avstå från att vara med i undersökningen tycks inställningen till hur processen fungerat variera, vissa är negativa och andra positiva.

5 DISKUSSION

Vid etablering av nya gruvor krävs det att mark tas i anspråk vilket inte sällan innebär att motstående intressen ställs mot varandra och fastighetsägarna i Liikavaara, Laurajärvi och Sakajärvi är inte ensamma i sin situation att behöva flytta från sina hem på grund av gruvverksamhet. I Kiruna och Malmberget/Gällivare pågår stora stadsomvandlingar där sammanlagt nästan 10 000 personer behöver flytta till följd av LKAB:s utökade järnmalmsbrytning under samhällena. Fler exempel finns och med tanke på det ökade behovet av metaller i framtiden är det inte heller otroligt att fler kan komma att hamna i liknande situationer framöver. Att analysera den psykosociala påverkan på människor och dra lärdomar av genomförda förvärvsprocesser i samband med gruvetableringar är således angeläget för att minimera negativ påverkan på närboende, men även minska motstånd och protester som kan uppstå till följd av missnöje med förvärvsprocessen snarare än gruvverksamheten i sig. Genom att låta genomföra denna sociala konsekvensbeskrivning bidrar Boliden till att öka förståelsen för fastighetsägarnas situation och upplevelse av förvärvsprocessen samt möjliggör för mer inkluderande och mindre påverkande processer i framtiden.

I princip alla intervjuade fastighetsägare anger att det är platsen, mer än huset, som är av stor betydelse för dem. Det är läget, närheten till naturen och "bylivet" som gjort att de flyttat hit, flyttat tillbaka eller stannat kvar. När gruvverksamheten väl startat kommer platsen inte längre vara möjlig att återvända till, åtminstone inte i dess nuvarande utformning. Denna realitet gör att det "svider lite extra" som en av de intervjuade uttrycker det. Detta delar undersökningens fastighetsägare med de som berörs av stadsomvandlingarna i Gällivare och Kiruna. En skillnad mellan de som berörs av stadsomvandlingarna och de aktuella fastighetsägarna i byarna är att de senare i högre grad kommer behöva förändra sin livsstil på grund av flytten. För många av de intervjuade innebär deras flytt från stora fastigheter i byn till mindre villatomter nära samhället att de behöver göra sig av med djur, mister sina skogs- och/eller jaktmarker utanför dörren samt sina byagrannar. Många av fastighetsägarna står således inför livsstilsförändringar. För att få mer likvärdiga fastigheter och kunna behålla sin livsstil har vissa valt att flytta till fastigheter som ligger mer enskilt, eller till andra kommuner.

Förståelsen för gruvbolagens betydelse för samhället är stor bland fastighetsägarna. Alla de intervjuade fastighetsägarna anger att gruvdriften är viktig för samhället och vissa påpekar till och med att Gällivare inte skulle existera utan gruvdriften. Det råder således inte ett generellt motstånd mot gruvdrift bland fastighetsägarna. Trots det visar denna undersökning att situationen upplevs vara, eller har varit, svår för de flesta av de intervjuade fastighetsägarna. Alla, utom fyra, anger att deras välmående har påverkats negativt under processen. Även de som i nuläget är tillfreds med sin situation berättar att de mått dåligt i perioder. Med denna vetskap är det tydligt att fokus vid framtida förvärvsprocesser som denna bör läggas på att göra processen mer skonsam för alla inblandade. Även om orsakerna kan variera har det i denna undersökning tydliggjorts att det är vissa områden som mer än andra orsakat olägenhet för de berörda fastighetsägarna.

Tydligt är att kommunikationen är avgörande för hur väl en sådan här process fungerar. Vilken information som delges till vilka, samt hur och när är av största vikt. Det är även viktigt att betänka vilken typ av dialog man önskar med fastighetsägarna och på vilket sätt de kan göras delaktiga för att förvärvsprocessen och ersättningsalternativ ska bli så bra och tillfredställande som möjligt. Genom att beakta detta och ta fram en kommunikationsplan tidigt i processen kan många olägenheter senare i processen undvikas.

Flera av de intervjuade önskar att de hade fått en förvarning om vad som var på gång, innan de fick beskedet om att byarna skulle tömmas på mötet 2016. Att informera tidigt är också något som tidigare studier kring gruvbolag och lokalbefolkning lyft fram som viktigt (Beland Lindahl et al., 2016). På ett sätt kan tyckas att byborna redan borde varit förberedda då fyndigheten varit väl känd sedan länge och prospekteringsarbeten pågått i flera år. Men kanske var det just det faktum att

malmen varit känd så pass länge, utan att något mer hänt, som gjorde att byborna ändå inte var beredda på beskedet när det väl kom. Att ha varslat byborna om att byarna skulle tömmas tidigare skulle ha kunnat göra beskedet mindre chockartat. Det ska dock beaktas att information i ett tidigt skede kan vara förenat med stora osäkerheter, vilket i sin tur kan innebära mer ovisshet för fastighetsägarna, vilket denna studie med största tydlighet visat inte är önskvärt. Att ha en plan för, och avsätta tid för, att hantera den oro och de frågor som uppstår till följd av informationen är därför också viktigt.

Vidare framför flera av de intervjuade att de önskar att Boliden hade frågat dem om deras önskemål kring ersättningsalternativ först istället för att ställa dem inför ett faktum. Att involvera fastighetsägarna tidigt i processen och undersöka vilka förslag och önskemål som finns, visar på en vilja att förstå fastighetsägarnas perspektiv och ökar chanserna till att hitta tillfredställande lösningar. Att ha ett undersökande förhållningssätt underlättar också för gruvbolaget att informera om verksamhetens planer tidigt eftersom det inte kräver att bolaget samtidigt presenterar en färdig plan för ersättningsalternativ. I detta fall hade fastighetsägarna exempelvis kunnat bjudas in till att vara mer delaktiga i arbetet med att hitta ersättningsområden och tomter samt undersöka möjligheten att anlägga en ny by eller delta i forum för att diskutera lösningar. Viktigt är att möjlighet ges till reellt inflytande och att det inte enbart handlar om förankring av, eller information om, redan fattade beslut. När reellt inflytande inte är möjligt bör detta vara tydligt.

Att gruvbolag visar öppenhet och lyhördhet i en sådan här process är något som tidigare studier visat är viktigt. Likaså att information delges på ett utförligt och transparent sätt (Beland Lindahl et al., 2016). Förbättrad dialog och samverkan är också något som lyfts fram i Sveriges mineralstrategi "Vid konkurrerande användning av mark ska dialog ske i tidiga faser och samförståndslösningar ska sökas" (Regeringskansliet 2013). Att bjuda in fastighetsägarna till att vara mer delaktiga i processen ökar transparensen och kan i sin tur öka förståelsen och acceptansen för processen och situationen i sig, men även för de lagar och regler som finns på området och för vilka ersättningsalternativ som är möjliga. Att som fastighetsägare få vara delaktig i processen bidrar till möjligheten att behålla kontrollen över sin situation, vilket är viktigt för välbefinnandet. Att däremot inte känna sig delaktig eller inte få tillgång till all relevant information bidrar till frustration och känslan av maktlöshet, vilket riskerar att spä på motsättningen mellan fastighetsägare och gruvbolag. Ett par av de intervjuade har uttryckt att de hellre låter det gå till expropriation än säljer sin fastighet, eftersom de då åtminstone har gjort vad de kan för att förhindra en affär. Denna inställning tyder på att de inte känner sig delaktiga i processen eller att de kan påverka på annat sätt än genom att motsätta sig uppköp av fastigheten.

Att förkorta den tid som fastighetsägarna befinner sig i förvärvsprocessen bedöms också angeläget efter vad som framkommit i denna undersökning. Detta för att minimera den tid som fastighetsägarna lever med ovisshet. En av de intervjuade anger att det tog över ett år från beskedet om att byarna skulle tömmas tills de kunde börja förhandla med Boliden. En annan beskriver tiden mellan värderingen, och då hen fick veta vilka alternativ för ersättningsbostad som erbjöds, som lång och plågsam. För många har dock processen pågått i flera år och de lever således fortfarande med ovisshet. Ovisshet är negativt för människors välbefinnande och har också en förmåga att leda till, eller öka, rädsla eftersom vi människor vill ha visshet. Vi vill veta vad som ska hända oss, om det är något bra eller dåligt som väntar (Carlander 2006). Det har även i liknande processer i andra gruvprojekt visats att ovisshet under en längre tid påverkar människors psykiska välbefinnande (Müller 2013).

De som kommit längre i processen, och således vet mer om framtiden, har visat sig vara mer nöjda och tillfreds än de som ännu inte hittat eller börjat diskutera en lösning. Forskning visar också att det är bra för oss människor att ta beslut och att vi blir mer tillfreds när ett beslut väl är fattat, eftersom känslan av kontroll ökar och ovissheten minskar (Penrod 2007). Att underlätta för

fastighetsägarna att fatta beslut, genom tydlig information om ersättningsalternativ, är således viktigt då det ger förutsättningar för en kort och effektiv förvärvsprocess.

En fastighetsaffär under dessa förutsättningar blir sällan helt frivillig, med tanke på att fastighetsägaren inte hade sålt om det inte vore för malmbrytningen och det underliggande hotet om expropriation. Detta bör beaktas vid bemötande av fastighetsägarna och en premis för att hitta ett så tillfredställande ersättningsalternativ som möjligt är också att gruvbolaget lägger tillräckligt med tid på att lyssna på varje enskild fastighetsägare för att förstå dennes situation och vad hen värdesätter.

En hel del synpunkter har framförts från de intervjuade fastighetsägarna kring de informationsmöten som Boliden anordnar. Mötena, såväl som informationsbrev, är ett bra inslag och precis vad många önskar. Dock är det tydligt att en bra mötesstruktur behövs. Eventuellt är det också lämpligt med en neutral, men väl insatt, moderator på dessa möten, för att skapa mer jämvikt och förtroende mellan parterna. För att undvika att några deltagare tar över samtalen på andras bekostnad kan ett begränsat antal frågor per person vara ett alternativ. Att helt förbjuda frågor i grupp bedöms dock inte lämpligt eftersom tidigare studier visat att möjligheten till att ställa frågor, och få svar, i grupp ökar upplevelsen av processen som transparent och kan minska spekulationer kring att fastighetsägare behandlas olika (Beland Lindahl et al., 2016). Informationsmöten är därför viktiga som komplement till den individuella dialogen. Vidare kan information om gruvverksamhet vid dessa möten med fördel reduceras till förmån för dialog om ersättningsalternativ.

En förutsättning för att kommunikationen ska kunna vara tydlig är att hela förvärvsprocessen är välplanerad och att en tydlig linje hålls från början till slut. Detta ökar förutsägbarheten och gör att förändringar i beslut och process, som i sin tur riskerar att orsaka irritation och frustration, kan undvikas. Att få ändrade förutsättningar när man väl accepterat en jobbig situation är mycket påfrestande. Några exempel på förändringar som de intervjuade lyft fram i detta fall är huruvida boende i Laurajärvi berörs eller inte, om vissa kan bo kvar i Sakajärvi eller inte, ändrade värderingssummor samt ändringar i vilka ersättningshus samt områden och tomter som finns att välja på.

Den ekonomiska ersättning som fastighetsägarna erbjuds är inte oviktig för hur processen upplevs. Av de intervjuade anser ungefär hälften att den summa de erbjudits är skäligen och hälften att den inte är det. Ersättningen som Boliden erbjuder är mer generös än vad ersättningsreglerna i expropriationslagen kräver. Dels eftersom Boliden teoretiskt placerar fastigheten nära Gällivare, vilket höjer värdet, dels eftersom Boliden använder sig av funktionsmodellen vilket gör att fastighetens alla funktioner värdesätts. På så sätt avser Boliden minimera skadan för de berörda byborna. Att Boliden erbjuder en ersättningsbostad som alternativ ses som positivt av de intervjuade och de flesta som valt ersättningsbostad är också nöjda med det. Det som däremot väckt missnöje är vilka ersättningstomter och lägen som erbjuds. Vidare anser vissa att det är i princip omöjligt att i pengar ersätta den personliga förlust som detta innebär, hur generöst erbjudandet än är. En god kommunikation och transparent värdering kan dock öka förståelsen och acceptansen.

Ytterligare en aspekt som framkommit i intervjuerna handlar om kommunens roll. Flera av fastighetsägarna upplever att kommunen inte är intresserade av bybornas situation eftersom kommunrepresentanter sällan deltagit på möten eller tagit initiativ till dialog. För Gällivare kommun är det viktigt att Boliden utvecklas eftersom de erbjuder sysselsättning för många kommuninvånare. Samtidigt är ett viktigt uppdrag för kommunen att värna om och behålla sina invånare. I detta sammanhang hade kommunen exempelvis kunnat vara behjälplig i dialogen mellan Boliden och fastighetsägarna och erbjudit en neutral samtalsarena eller samtalsledare. Kommunen hade också kunnat vara mer synliga för fastighetsägarna i processen med att hitta

ersättningsområden och tomter. Som gruvbolag är det svårare att påverka denna aspekt, men möjligheten att involvera kommunen mer bör beaktas.

Avslutningsvis ska det framhållas att det finns ett antal fastighetsägare i denna undersökning som är nöjda med hur hela förvärvsprocessen och kommunikationen med Boliden har fungerat. Med en välplanerad process, tydlig kommunikation och transparent förhållningssätt kan de nöjda fastighetsägarna bli ännu fler. Troligt är att både gruvbolag och fastighetsägare vinner på att fastighetsägarna deltar mer aktivt i förvärvsprocessen och i att hitta lösningar. Helst bör fastighetsägarna involveras så tidigt som möjligt då det ökar möjligheten att hitta tillfredställande ersättningsalternativ.

6 SLUTSATSER

Gruvbolag och metaller spelar en viktig roll i vårt moderna samhälle. De flesta produkter innehåller metaller och i utvecklingen till en mer elektrifierad och hållbar framtid är metallerna avgörande. Behovet av metaller förväntas öka i framtiden och dessutom erbjuder gruvbolag ett stort antal arbetstillfällen, ofta i områden som annars vore glest befolkade. Att gruvor etableras är således av stort intresse för samhället. Gruvetableringar innebär dock att en plats tas i anspråk och att motstående intressen ofta ställs mot varandra. De motstående intressena måste avvägas och hanteras på bästa möjliga sätt. Rätt hanterat kan missnöje och motsättningar minska och i bästa fall undvikas.

I och med denna undersökning har ett antal faktorer identifierats som kan bidra till att göra en förvärvsprocess, likt den de intervjuade fastighetsägarna varit med om, så väl fungerande och tillfredställande som möjligt för alla inblandade parter. Nedan presenteras de huvudsakliga identifierade framgångsfaktorerna för ett gruvbolag som driver en förvärvsprocess:

- En kommunikationsplan bör tas fram tidigt i förvärvsprocessen.
- Informera berörda fastighetsägare om gruvverksamhetens planer tidigt. Ge också utrymme för att hantera den oro och de frågor som uppstår till följd av detta.
- Visa öppenhet och håll processen transparent. Delge information på ett utförligt sätt och tydliggör processen för att öka förståelsen och acceptansen och samtidigt minska oro, spekulationer och misstro.
- Involvera fastighetsägarna i processen för att hitta tillfredställande lösningsförslag. Viktigt är att möjlighet ges till reellt inflytande och inte förankring av, eller information om, redan fattade beslut. När reellt inflytande inte är möjligt bör detta vara tydligt.
- Var lyhörd och ha ett respektfullt lyssnande. Lägg tid på att förstå fastighetsägarnas situation och önskemål. Detta ökar chanserna för att hitta tillfredsställande lösningar. Vid dialog med fastighetsägare bör hänsyn tas till att ett förvärv under dessa förhållanden inte alltid upplevs som en frivillig affär.
- Ge förutsättningar för en kort och effektiv förvärvsprocess. Underlätta för fastighetsägarna att fatta beslut genom tydlig information om möjliga ersättningsalternativ. Detta för att minska tiden som fastighetsägarna behöver leva med ovisshet.
- Planera förvärvsprocessen väl för att undvika ändringar under processens gång. Detta ökar förutsägbarheten och minskar risken för irritation och frustration.

- Bjud in kommunen till att ha en mer aktiv roll i förvärvsprocessen. Kommunen kan exempelvis vara behjälplig i dialog samt i att informera om olika områdes- och tomtalternativ.
- Att undersöka och ta hänsyn till påverkan på enskilda människors situation och välbefinnande vid gruvprojekt är avgörande för att gruvbranschen ska vara hållbar ur alla aspekter, även den sociala.

Uppdragsansvarig och
handläggare

Johanna Öhgren

Handläggare

Linnea Häreskog

Granskare

Susanna Wold

7 REFERENSER

Trycksaker och publikationer:

- Beland Lindahl Karin, Zachrisson Anna, Viklund Roine, Matti Simon & Fjellborg Daniel (2016): *Fjällnära gruvdrift? Konflikter om vägar till hållbarhet*, Luleå Tekniska Universitet, Umeå Universitet, Naturvårdsverket, 2016
- Boliden Mineral AB (2018a): *Information till de som fått möjlighet att bo kvar i Sakajärvi*, 2018-04-03
- Boliden Mineral AB (2018b): *Fastighetsvärdering*, 2018-04-09
- Boliden Mineral AB (2018c): *Frågor och svar*, 2018-06-04
- Boliden Mineral AB (2018d): *Avvecklingsplan för Sakajärvi, Liikavaara och Laurajärvi*, 2018-06-05
- Boliden Mineral AB (2018e): *Ekonomisk ersättning för permanentboende – komplettering av ekonomiskt erbjudande*, 2018-06-19
- Boliden Mineral AB (2018f): *Teknisk Beskrivning för ansökan om tillstånd till gruvverksamhet vid Liikavaara*, 2018-06-26
- Boliden Mineral AB (2018g): *Fritidsfastigheter*, 2018-06-28
- Boliden Mineral AB (2018h): *Ansökan om tillstånd enligt miljöbalken*, 2018-09-24
- Boliden Mineral AB (2019): *Bolidens Års- och hållbarhetsredovisning 2018*, Göteborgstryckeriet, Mölndal, 2019
- Carlander, Jakob (2006): *Starka känslor: affekter och emotioner i möten med människor*. Stockholm: Gothia 2006
- Eriksson, Malin (2003): *Teori, begrepp och mätning – en kunskapsöversikt med fokus på folkhälsa*, Institutionen för epidemiologi och folkhälsa, Umeå Universitet 2003
- Ernst & Young AB (2017): *Boliden – Boliden 's job creation and contribution to GDP and tax*, January 2017
- Gren, Martin & Hallin, Per-Olof (2003): *Kulturgeografi – en ämnesteoritisk introduction*, Liber, Lund 2003
- Hifab (2018): *Socioekonomisk studie för Boliden Mineral AB:s verksamhet i Gällivare*, Hifab AB på uppdrag av Boliden, 2018
- Johansson, Sofia (2015): *Ersättning vid markåtkomst för gruvverksamhet – en jämförelse av expropriationslagens ersättningsregler vid tvångsvis markåtkomst och ersättningen vid frivilliga överenskommelser om markåtkomst i Svappavaara*, Examensarbetet i fastighetsrätt, Stockholms Universitet, 2015
- Müller, Arne (2013): *Smutsiga miljarder – den svenska gruvboomens baksida*, Ord & Visor förlag, Skellefteå 2013
- Nyqvist, Fredrica (2005): *Socialt kapital och hälsa – en forskningsöversikt*, Samhällsvetenskapliga institutionen, Åbo Akademi, 2005
- Penrod, Janice (2006): *Living with uncertainty: concept advancement*, Leading Global Nursing Research, 57(6), s. 658-667
- Regeringen (2019): Regeringens skrivelse 2017/18:238, *En klimatstrategi för Sverige*, Miljö- och energidepartementet 2018
- Regeringskansliet (2013): N2013.02, *Sveriges mineralstrategi – för ett hållbart nyttjande av Sveriges mineraltillgångar som skapar tillväxt i hela landet*, Näringsdepartementet 2013

SCB (2019): Sverige SCB (2019): Sveriges Officiella statistik, Statistiska meddelanden, *Utrikeshandel, export och import av varor januari–december 2018, i löpande priser*, HA 22SM 1901, SCB 2019

SGU, Sveriges Geologiska Undersökning (2016): *Vägledning för prövning av gruvverksambet*, SGU-rapport 2016:23

SGU, Sveriges Geologiska Undersökning (2016): *Vägledning för prövning av gruvverksambet*, SGU-rapport 2016:23

SveMin (2012): *Gruvbranschen – en tillväxtmotor för Sverige*, SveMin 2012

Tillväxtanalys (2017): *Kunskap för tillväxt 2018, analys- och utvärderingsplan*, Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser 2017

Tillväxtanalys (2016): Rapport 2016:06, *Sverige – ett attraktivt gruvland i världen? En internationell jämförelse*, Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser 2016

Lagar och förordningar:

Expropriationslag (SFS 1972:719)

Minerallag (SFS 1991:45)

Regeringsformen (SFS 1974:152)

Förordningen om utvinningsavfall (SFS 2013:319)

Hemsidor och artiklar:

Dagens Arbeta (2019-01-28): <https://da.se/2019/01/elbilarna-lyfter-gruvindustrin/>

Dagens Industri (2019-01-25): <https://www.di.se/nyheter/okat-sug-efter-svenska-batterimetaller/>

LKAB:s hemsida: <https://samhallsomvandling.lkab.com/sv/dags-att-flytta/till-dig-som-ager-en-villa/#%2F> (besökt 2019-03-21)

<https://samhallsomvandling.lkab.com/kiruna/vi-flyttar-en-stad/> (besökt 2019-03-25)

Naturvårdsverket hemsida (2019): <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Klimat/Sveriges-klimatlag-och-klimatpolitiska-ramverk/> (besökt 2019-05-16)

Regionfakta (2019): <http://www.regionfakta.com/norrbottens-land/norrbottens-land/gallivare/arbete1/kommunens-15-storsta-arbetsgivare/> (besökt 2019-03-21)

SCB Befolkningsstatistik: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/kommuner-i-siffror/#?region1=2523&region2=00> (besökt 2019-03-22)

SveMin (2019): <https://www.sveMin.se/svensk-gruvnaring/fakta-om-svensk-gruvnaring/> (besökt 2019-03-21)

Kontakter:

Gällivare kommun (2019): Ulla-Britt Larsson, Plan- och markhandläggare, Via telefon 2019-03-13

Boliden Mineral AB (2017): Material/siffror som erhållits från bolaget via Urban Andersson, Boliden Mineral AB